

slovenský národopis

4 | 22

VEDA, VYDAVATEĽSTVO
SLOVENSKEJ
AKADÉMIE VIED, 1974

OBSAH

- Božena Filová: Slovenské národné povstanie — impulz novej bádateľskej orientácie slovenských etnografov a folkloristov
Soňa Burlasová: Ruská partizánska pieseň Po dolinam i po vzgoriam a jej slovanské verzie
Soňa Kováčevičová — Katarína Schreiberová: Neprofesionálna výtvarná tvorba s tematikou protifašistického odboja a Slovenského národného povstania
Viera Gašparíková: Príbeh o hrdinstve odvážneho partizána v ústnom podaní
Ján Michálek: Postava partizána v ústnom podaní
Svetozár Švehlák: K súčasnému životu folklórnych novotvarov s odbojovou tematikou
Viera Urbancová: Výsledky monografického spracovania ľudových tradícii v Uhroveckej doline

DISKUSIA — GLOSY

- Viera Urbancová: Božena Němcová a Slovensko
Martin Slivka: Divadlo vo folklóre

ROZHEADY

- Za Jaroslavom Kramaříkom (Adam Pranda)
Dr. Adam Pranda päťdesiatročný (Emília Horváthová)
Na okraj seminára NÚ SAV k 30. výročiu Slovenského národného povstania (Viera Gašparíková)

BIBLIOGRAFIA

- Milada Kubová: Bibliografia slovenskej etnografie a folkloristiky za rok 1972

СОДЕРЖАНИЕ

- Божена Филова: Словацкое национальное восстание — импульс для новой исследовательской ориентации словацких этнографов и фольклористов
Соня Бурласова: Русская партизанская песня «По долинам и по взгорьям» и ее славянские версии
Соня Kováčevičová — Катарина Шрайверова: Непрофессиональное

изобразительное творчество с тематикой антифашистского сопротивления и Словацкого национального восстания	537	571
Вера Гашпарикова: Повесть о герое отважного партизана в устной интерпретации	543	597
Ян Михалек: Образ партизана в устной интерпретации	571	619
Светозар Швеглак: К вопросу современной жизни фольклорных новообразований с сопротивленческой тематикой	597	629
Вера Урбанкова: Результаты монографической обработки народных традиций в Угровской долине	647	647
ДИСКУССИЯ КОММЕНТАРИИ		
Вера Урбанкова: Божена Немцова и Словакия	619	651
Мартин Сливка: Театр в фольклоре	629	660
ОБЗОРЫ		
БИБЛИОГРАФИЯ		
INHALT		
Božena Filová: Der Slowakische Nationalaufstand — ein Impuls für die neue Forschungsorientierung der slowakischen Ethnographen und Folkloristen	651	537
Soňa Burlasová: Das russische Partisanenlied „Po dolinam i po vzgoriam“ und seine slawischen Versionen	660	543
Soňa Kováčevičová — Katarína Schreiberová: Das unprofessionelle Kunstschaffen über Themen aus dem Slowakischen Nationalaufstand	662	571
Viera Gašparíková: Eine Geschichte über das Heldenamt eines mutigen Partisanen in der mündlichen Überlieferung	667	597
Ján Michálek: Die Gestalt des Partisanen in der mündlichen Überlieferung	670	619
Svetozár Švehlák: Zum zeitgenössischen Leben der Folkloreneubildungen mit der Widerstandsthematik	677	629
Viera Urbancová: Die Ergebnisse der monographischen Bearbeitung der volkstümlichen Traditionen in der Uhrovská dolina (Uhrovec Tal)	537	647
DISKUSSION — GLOSSEN		
Viera Urbancová: Božena Němcová und die slowakische Ethnographie	543	651
Martin Slivka: Das Theater in der Folklore	660	660

NEPROFESIONÁLNA VÝTVARNÁ TVORBA S TEMATIKOU PROTIFAŠISTICKÉHO ODBOJA A SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO POVSTANIA

SOŇA KOVÁČEVIČOVÁ

Národopisný ústav SAV, Bratislava

KATARÍNA SCHREIBEROVÁ

Slovenská národná galéria, Bratislava

Slovenské národné povstanie svojím bojom o politickú a národnú rovnoprávnosť malo v histórii a kultúre nášho národa významnú a rozhodujúcu úlohu. S dôsledkami tohto boja sa stretávame v živote a práci na každom kroku. Avšak okrem priamych a merateľných jeho výsledkov, obsiahnutých v našej prítomnosti, existuje vo vedomí účastníkov, pamätníkov i mladšej generácie rad zážitkov a emócií, o ktorých sa dozvedáme rôznymi spôsobmi. Jednou z form, akou umelecky cítiai jednotlivei tlmočia tieto svoje emociálne zážitky je aj výtvarná neprofesionálna tvorba, ktorou, podľa predpokladov svojej individuálnej umeleckej erudície a zamerania stvárňujú jednotlivé okamihy revolučných dní.¹

Vychádzajúc zo zásad národopisného bádania chceme sa v tejto štúdii zaoberať vznikom, zánikom, charakterom a poslaním

neprofesionálnej výtvarnej tvorby, ktorá čerpá z odboja, a pokúsiť sa na základe rozboru vzťahov existujúcich medzi obsahom, formou a funkciou o jej zaradenie do ľudových tradícií.² Vo vlastnej analýze budeme vychádzať z dvoch časových rovín, v ktorých nami skúmané artefakty vznikli, tretia časová rovina, na ktorú nami skúmaná tvorba nadvázuje, nám bude pomocnou. Pred Povstaním a počas neho vznikala tvorba, ktorá mala za cieľ ozrejmíť nové idey, a preto mala predovšetkým charakter agitačný a informačný. Po oslobodení, t. j. v nami skúmanej druhej časovej rovine, keď sa už konkretizovali a uplatnili myšlienky, za ktoré sa v Povstani bojovalo, vznikali diela spomienkového a oslavného charakteru. Pomocnou trefou časovou rovinou je v našom sledovaní obdobie, keď vznikala tzv. tradičná ľudová tvorba, na

¹ Ostatné druhy ľudovej tvorby, ktoré nám umeleckou formou tlmočia zážitky a spomienky vzťahujúce sa na Slovenské národné povstanie, sú ľudové piesne a ľudové rozprávania. Oba druhy doplnené výtvarným prejavom, ktorý na tomto mieste publikujeme, sú sprístupnené v antológii Slovenské národné povstanie v ľudovej tvorbe, ktorú v roku 1973 pripravil NÚ SAV s kolektívom interných a externých pracovníkov (S. Burlasová, B. Filová, S. Kováčevičová, J. Michálek, historickú štúdiu napísal J. Šolc). Vyšlo r. 1974 vo vydavateľstve Obzor v Bratislave.

² Terminy: neprofesionálne a profesionálne výtvarné umenie a tvorba používame do určitej miery ako náhradu za terminy ľudová a amatérská tvorba a za pojem tzv. vysoké umenie. Toto použitie pojmov, aj keď sme ho v súvislosti s vettou skladbou na všetkých miestach našej práce nemohli dôsledne aplikovať, sme zvolili zámerne. Chceli sme sa tým vyhnúť omylom a duplicitie, lebo termín ľudová tvorba používa zatiaľ naša odborná spisba skôr v súvislosti s tradičnou kultúrou vidieka.

ktorú veľká časť nami sústredených artefaktov tvarove, materiálove, technologicky, ale aj obsahove nadvázuje.

Sme si vedomí, že naše pozorovania sa nezakladajú na celej šírke artefaktov, majúcich odbojový obsah, ktoré vznikali v posledných štyroch desaťročiach, ale len na tej ich parciálnej časti, ktorá sa zachovala a ktorú sme mali možnosť sústrediť. Túto neúplnosť spôsobilo niekoľko činiteľov. Predovšetkým je to skutočnosť, že časť nami sledovanej tvorby len čo splnila svoj cieľ, zanikla (hlavne agitky, plagáty, letáky počas vojny). Druhá príčina, ktorá spôsobila nekompletnosť zachovaných dokladov, je spôsob sústredovania. Totiž v priebehu tridsiatich rokov sledovali jednotlivé ustanovizne problematiku neprofesionálnej tvorby s tematikou Slovenského národného povstania z hľadiska svojho poslania. Napríklad Slovenská národná galéria z hľadiska naivného umenia, Ústredie ľudovej umeleckej výroby z hľadiska výroby tradičného ľudového umenia, Múzeum Slovenského národného povstania a Ústav marxizmu leninizmu ÚV KSS z hľadiska histórie Povstania, Slovenské národné múzeum z hľadiska vývinu a zmien ľudovej kultúry a pod. Aj tak sa vďaka tomuto, i keď špecializovanému a tým aj parciálnemu záujmu predsa zachovala podstatná časť výtvarnej tvorby venovanej Slovenskému národnému povstaniu.³ Vlastnými výskumami sme doplnili doklady, ktoré nám

sprístupnili spomínané ustanovizne. Sondy, ktoré sme rôznou formou v teréne vykonali, nás presvedčili, že sústredené artefakty aj napriek svojej neúplnosti možno považovať za reprezentačné vzorky a možno z nich pri ďalšej analýze vychádzať.⁴ Ako i v každej inej vedeckej práci, postupným ďalším objavovaním tradičnej tvorby, resp. vznikom nových diel vytvoria sa predpoklady pre nové poznatky, ktoré naše výsledky potvrdia, dophnia alebo skorigujú.

Aby sme sa v našom sledovaní mohli venovať hlavne uvedeným problémom, faktografické doklady o neprofesionálnej výtvarnej tvorbe čerpajúcej z Povstania a odboja sme zaradili do súpisu, ktorý tvorí spolu s reprodukciami väčšiny sústredených diel materiálovú časť našej práce.

V samom rozboore budeme vychádzať z kritérií času vzniku a s tým spojenej spoločenskej funkcie tvorby. Ostatné členenie uplatnené v súpise podriadime týmto dvom pre našu analýzu dominantným kritériám.

V prvej skupine sa mienime zaoberať rozborom tých artefaktov, ktoré vznikali pred Povstaním, za Povstania a bezprostredne po oslobodení a majú obsahove i formálne agitačný a bojový charakter. Zdanlive sa diametrálne od ľudových tradičných odlišujú, a preto sa im dosiaľ venovala pozornosť skôr ako historickému dokladu

³ Všetkým ústavom, archívom, múzeám a inštitúciám, ktoré nám sprístupnili svoje zbierky aj touto cestou ďakujeme.

⁴ Sústredenie dokladov postupovalo nasledovne: S. Kovačevičová na základe prieskumu v teréne a v rôznych inštitúciách v máji 1973 vytvorila projekt, podľa ktorého K. Schreiberová sústredila v lete tohto istého roku doklady, nachádzajúce sa na rôznych miestach. Postupovala na základe výzvy uverejnenej v časopisoch Bojovník a Slovenka, i na základe ankety rozoslanej poukuse len na národné výkony okresu Banská Bystrica, okrem toho na jednotlivé ľudové umelecké výrobné družtvá, i jednotlivcom. Žiaľ, z okresu, v ktorom vzniklo najviac artefaktov nami skúmaného žánru, prišli len negatívne odpovede. Hlbkové sondy v teréne vykonali obe pracovníčky koncom leta roku 1973. Doklady takto sústredené v podobe fotografií a anotácií sú uložené samostatne v dokumentačnom oddelení Národopisného ústavu SAV. Ďakujeme aj touto cestou jednotlivým tvorciam, ktorí sa na naše výzvy prihlásili a umožnili nám takto získať informácie a sústredil dotiaľ neznáme artefakty.

a menej ako ľudovým tradíciám alebo umeleckému prejavu.

Medzi najstaršie doklady, ktoré sa nám podarilo získať, patria textilné nástenky z Lučatína, ktoré vyšila neznáma žena okolo r. 1934 pre potreby miestnej straníckej organizácie (súpis 42–47). Aj keď tieto nástenky priamo nesúvisia s téhou Povstania, predsa svojím revolučným obsahom sa nášho sledovania dotýkajú. Do nášho súboru sme ich však zaradili aj preto, že predstavujú dôležité ohnivko v ozrejmovaní charakteru vzniku a procesu tvorby nového žánru. Kompozícia týchto násteniek vznikla na základe spojenia miestnej tradície — zdobiť steny s potrebami agitácie. Začiatkom 20. storočia bolo totiž v robotníckych a prímestských osadách zvykom chrániť a zároveň aj zdobiť steny interiéru vyšívanskými textíliami, ktoré nápismi a figurálnymi kompozíciami obyvateľov upozorňovali na niektoré spoločenské zásady.⁵ Obyčajne ich ženy vyšívali na základe hotových vzorov predtlačených na plátne. Lučánska žena zachovala princíp domáčich textilných násteniek, v kompozícii a voľbe nápisov však postupovala na základe potrieb straníckej agitácie a vzorov, ktoré získala z tlače ovplyvnenej sovietskou grafikou. Predlohy na základe svojich schopností a možnosti strojovej i ručnej výšivky formálne a kompozične pretvorila a tým vlastne, konajúc v zmysle domáčich tradícií a nových potrieb, vytvorila svojské dielo. Zmysel neznámej kresličky a vyšívavčky pre zvýraznenie nosného motívu pomocou skratkovej kresby a znaku vyniká zväčšením detailu, čím sa rozpornosť kompozície i celku čiastočne eliminuje.

Druhú pomerne rozsiahlu skupinu tvoria grafiky, ktoré vznikli počas Slovenského národného povstania a bezprostredne potom v prvých rokoch po oslobodení (súpis 88–107). Hlavnou funkciou týchto letákov, plagátov, výziev, novinových a časopiseckých ilustrácií bolo pohotovo, zrozumiteľne reagovali na politické udalosti a úsilie o lapidárne sprostredkovanie nových myšlienok (súpis 91–101). Preto v tejto agitačnej a informačnej grafike sa kládol hlavný dôraz na obsah a takú formu vyjadrenia, ktorá zaručovala zrozumiteľnosť širokým masám, pre ktoré boli grafiky určené. Táto tvorba vznikala najčastejšie za bojových podmienok doslova na kolene a pochádzala z rúk všetkých, ktorí vedeli kresliť, bez rozdielu či išlo o školeného, či neškoleného grafika, študenta, ľudového pismáka, či ľudového umelca. Autorstvo nebolo dôležité, preto väčšina týchto prác je nesignovaná. Cestu od tvorca po príjemcu sprostredkovali rôzne druhy rozmnoženia, počínajúc kopírováním pomocou indiga, cez rotaprint až po klasickú tlač (súpis 91–101). Pochopiteľne, že v stvárnení nezohrala úlohu len erudícia a umelecké nadanie tvorcovo, ale i spôsob, akým sa tieto grafiky rozmnožovali. No najpodstatnejšia v stvárnení bola požiadavka zrozumiteľnosti. Pretože nebol čas, ani podmienky na hľadanie nových adekvátnych spôsobov vyjadrenia nových myšlienok, autori vedome i podvedome siahali po zahraničných i domáčich vzoroch, ktorým bolo ľudové i profesionálne umenie majúce revolučný obsah.⁶ Zo zahraničných vzorov, podobne ako v tvorbe lučánskych násteniek to boli sovietske plagáty a agitky alebo i revolučná tvorba

⁵ Tieto textilné závesy sa ľudove volali *kuchárky*. Existovali však aj tkané závesy, ktoré obyčajne umiestňovali ako ozdobu medzi okná

pod zrkadlo (napr. vo Važci, na Horehroní, na východnom Slovensku).

⁶ Informácie poskytli vtedajší redaktori časopisov: *Bojovník*, *Hlas ľudu*, *Partizán*.

A. Domiéra a J. Goyu (súpis 95–98). Z domácej tvorby najobľúbenejším východiskom bol revolučný odkaz obsiahnutý v jánošíkovskej tradícii (pozri súpis 91, 92).⁷ Nebolo zriedkavosťou, že časť výziev sa opierala aj o prejav slovenských avantgardných umelcov (J. Alexyho, K. Sokola a pod.).⁸

Ďalšou charakteristickou črtou tvorby tohto obdobia bolo, že obraz nebol nosnou, ale doplňujúcou zložkou textu, na ktorom spočívala hlavná váha agitácie. Na rozdiel od toho, napr. v mexickej revolučnej tvorbe, obraz bol natol'ko rozhodujúci, že nebolo treba textu, čo podľa vysvetlenia účastníkov mexickej revolúcie bolo podmienené neznačenosťou písma väčšiny mexických širokých vrstiev.⁹ Dôraz na text našich povstaleckých tlačí vychádza z našich tradícií. Letáky a agitky z rokov 1848, 1918, ako aj väčšina vyhlášok určených širokým ľudovým vrstvám kládli u nás hlavný dôraz na slovo, ktorému sa v zmysle „scripta manent“ viacej dôverovalo ako obrázku, ktorý považovali skôr za okrasu ako za hodnoverný doklad.¹⁰ Ale aj obsah alebo aspoň veecná skladba hesla alebo celého textu obyčajne z tradícií, pričom sa opierali o ľudové piesne, porekadlá alebo citáty z básní romantikov (súpis 91, 92).

Na základe rukopisu jednotlivých grafik, ako aj pomocou dešifrovania značiek sme mienili určiť autorstvo nami sústredených grafik a tak posúdiť, či ich vytvorili profesionálni a či neprofesionálni umelci. Od zámeru sme však upustili, pretože sme postupne poznali, že bojová hodnota týchto

grafik sa nezväčší a nezmenší tým, že autorov zbavíme anonymity. Revolučnosť doby totiž vyžadovala, aby každý prispel k víťazstvu myšlienky, za ktorú sa v povstaní bojovalo. Preto zadávateľom, ale i recipientovi bolo jedno, kto leták, plagát, ilustráciu vytvoril. Určujúcim sa stalo, či patričná grafika splnila svoju agitačnú alebo informačnú úlohu. Preto často redaktori žiadali amatérov prekresliť kompozíciu profesionálneho umenia, o ktorej vedeli, že ju recipient bude chápať ako revolučnú (napríklad kompozície J. Alexyho venované rokom 1848, 1918, grafiky K. Sokola so sociálnou tematikou), alebo naopak požadovali od profesionálnych umelcov, aby stvárnili revolučné postavy a motívy ľudového výtvarného umenia (napr. Jánošíka). Preto význam grafickej tvorby tohto obdobia nevidíme v určení autorstva a v profesionalite alebo ľudovosti patričného diela, ale v konštatovaní vzájomného prelínania oboch druhov tvorby, čo v povojsnovom období viedlo k ďalšiemu vzájomnému výrazovému obohacovaniu.

Počas Povstania, ako aj v čase vojny a celého odboja vznikal druh tvorby, ktorý mal odlišný charakter ako grafické letáky a agitky. Boli to kresby a odkazy na stenách väzníc, v ktorých odsúdení naznameňávali svoje osudy a zážitky. Tieto mementá ryli kamienkom, úlomkom lyžíc, ba často písali i vlastnou krvou ľudia bez rozdielu vzdelenia a umeleckého nadania. Emočnosť a symbolika básnických vidín na smrť odsúdených prekrýva informačnú

⁷ Nebola náhoda, že meno Jánošíka niesla početná partizánska skupina a že po oslobodení udeľovali Československú jánošíkovskú medailu (SAUČIN, L.: Jánošíkovská tradícia vo výtvarnom umení).

⁸ Najmä maľby a pastely J. Alexyho venované

revolučným rokom 1848 a 1918, ako aj grafika K. Sokola so sociálnou tematikou.

⁹ Informácie od účastníka mexickej revolúcie K. Sokola, slovenského grafika, ktorý pred druhou svetovou vojnou pôsobil v Mexiku.

¹⁰ Doklady tohto druhu sú uložené v archíve mesta Bratislavы.

podstatu týchto nápisov a kresieb. Dnes o nich vieme z rozprávania očitých svedkov. Ojedinele ich nachádzajú pri opravách priestorov a budov, ktoré slúžili za väznice. Historicky nadväzuje tento druh tvorby na odkazy a kresby, ktoré máme u nás doložené na stenách väzníc počínajúc 17. storočím.¹¹

Druhú skupinu tvoria artefakty, ktoré vznikli po oslobodení na základe spomienok, zážitkov fixovaných v pamäti i v polných skicároch i na základe poznávania historických dokladov. Podnetom bola potreba vlastnej výpovede, alebo aj rôzne výročia, oslavy a súťaže. Väčšinu diel tejto skupiny charakterizuje očividná nadväznosť na ľudové tradície, a preto sa tomuto druhu tvorby venovala pozornosť aj v staršej odbornej etnografickej spisbe.¹² Jednako sa však od ľudového umenia, ktoré vznikalo v predvojnovom období, liši. Prečo k tomuto odlišeniu a nadväznosti došlo, pokúsime sa vysondovať na základe rozboru jednotlivých artefaktov tohto obdobia.

Najbližšie tradičnému ľudovému umenie stojia tie práce, ktoré si na stvárnenie partizánskej tematiky vypožičiavajú staré revolučné tradície — hlavne jánošíkovské, ktoré za Povstania nadobudli nový symbolický obsah. Príkladom tejto tvorby je Kemkov Jánošík, Nosáľova fujara, Filadelfiho valaška a Jasenákovej textilné jánošíkovské kompozície (súpis 7, 9, 10, 37, 38). Ľudoví umelci v týchto prácach však siahali nielen po starom obsahu, ale ho aj stvárnili tradičnou ľudovou technikou. A napriek tomu artefakty nimi vytvorené sa odlišujú od tých, ktorými sa inšpirovali. Stalo sa tak na základe odlišnej funkcie

artefaktu určenému novej spoločnosti. Jánošík, fujara, valaška i paličkovanie zbojníci boli súčasťou vytvorení tradičnými technikami v tradičnej podobe, no neboli časťou črpáka, výzbroje baču, ani len hudobným nástrojom osamelého fujarista, ale samostatným dielom, ktorým patričný ľudový umelec chcel osláviť revolučnosť Povstania, čo J. Filadelfi zdôraznil aj citátom ľudovej piesne tvoriacim časť intarzovanej výzdoby valašky (súpis 7).

Z dreva tvoria aj ďalší ľudoví umelci: P. Bavlna, J. Gregáš, O. Sklenka a z kameňa a z dreva M. Čupec. Žijú v tradičnom dedinskom prostredí a tvoria tradičnými technikami, ale nový obsah stvárnjujú pomocou nových postáv (partizán, sovietsky vojak, guľometčík) i pomocou nových kompozícií (partizánsky boj, obed partizánov, stretnutie, víтанie — súpis 1, 4–6, 8, 12–14). Existujú však aj takí umelci, ktorí hoci žijú v tradičnom prostredí stvárnjujú novú ideu symbolom, ku ktorému si pomáhajú dopracovaním znakovnej formy samorastov dreva (súpis 2, 3). Tvorba týchto umelcov súčasťou vychádza z tradičného prostredia, ktoré poznavali v detstve a v ktorom čiastočne žijú aj dnes, využívajú i tradičné techniky, ktorým sa učili v domácom prostredí, ale pretvárajú ich cez individuálne videnie tvorcov, ktorých život je iný, ako bol život otcov a dedov, na ktorých umenie nadväzujú.

V päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch vznikol rad fajansových maliarskych, figurálnych a grafických kompozícií, ktoré vytvorili ľubietovskí džbankári J. Filo a E. Majnhold (súpis 19–22), i modranskí figuralisti I. Bizmajer, J. Kóňa, V. Labaj, F.

¹¹ Takéto kresby a odkazy boli v pivnici na Vlčkovej ulici č. 40, kde gardisti väznili povstalcov až do oslobodenia. Najstaršie kresby a odkazy sú na stenách Miklušovej väznice v Košiciach.

¹² Napr. PRANDA, A.: Súčasní modranskí figuralisti. Autor sa zaobereá problematikou tvorby čerpajúcej zo Slovenského národného povstania pri každom figuralistovi.

Polakovič, J. Sklenár (súpis 15–18, 23–29). Podobne ako rezbári aj oni použili na stvárnenie nového obsahu tradičné techniky, ba často i staré kompozície. Postavy a dej, ktorý stvárňovali (partizána, sovietskeho vojaka, zásobovanie, popravu, boj, príchod osloboditeľov), pôznali z autopsie i na základe pôsobenia osvety a profesionálneho umenia.¹³ V maliarskych kompozíciah postupovali nasledovne: postavy a dej stvárnili skratkovou kontúrovou maľbou vlastnou džbankárom. Podľa vzoru manufaktúrnych ozdobných tanierov figurálne kompozície umiestňovali na dienko alebo okraj taniera a vkladali do tradičnej ornamentálnej fajansovej výzdoby (obr. 9–11). Modranskí figuralisti sa pri tvorbe kompozícii opierali o staršiu figurálnu fajansovú tvorbu (F. Kostku, I. Bizmajera) alebo aj o vtedajšie profesionálne sochárske a úžitkové umenie. Až postupne na základe vlastných skúseností a umeleckých vloh nachádzali na vyjadrenie nových myšlienok nové kompozície a pritom tvorivo využívali staré domáce technologické i kompozičné tradície (súpis 30). Hodnota graficky pochopenej kresby vyniká hlavne vtedy, ak ju zväčšením detailu osloboďime z celkovej kompozície, ktorej rozpornosť spočíva v spájaní nových figurálnych motívov so starou ornamentikou na pozadí starého kompozičného úzu.

Koncom päťdesiatych rokov vytvorila šopornianska vyšívačka M. Kaducová obrázok Oslobodenie a potom kompozíciu Život v oslobođenej vlasti (súpis 39, obr. 7). Nový námet stvárnila pomocou domácej vyšívačskej tradície, v ktorej bolo zvykom na základnú linku umiestňovať popri sebe

jednotlivé motívy. Ornamentálne prvky nahradila jednotlivými postavami, vzájomne spojenými dejovou osnovou, ktorú divák vytušuje na základe znakové stvárnených figúr a atribútov (obr. 8). Naivizmus jej tvorby je blízky detskej kresbe, no spočíva i v technike tradičnej výšivky aj v zotrúvaní na tradičnej miestnej lineárnej kompozícii.

V súvislosti s textíliami, ktoré vznikli po oslobodení z príležitosti osláv Povstania a rôznych súťaží, treba spomenúť aj tie, ktorých cieľom nebola figurálna kompozícia, ale objavenie a dotvorenie starobytych miestnych vzorov a techník pre nové životné prostredie, o čo sa usilovali hlavne vyšívačky a čipkárky spolupracujúce s Ústredím Ľudovej umeleckej výroby (súpis 41, 48, 49). Týmito prácami vyšívačky a čipkárky vedome nadvážujú na princípy účelovej krásy, vlastné súčasnému úžitkovému a priemyselnému výtvarníctvu.¹⁴

V každom druhu tvorby, o ktorom sme sa zmienili, nachádzame určitý stupeň nadváznosti na tradície, ale zároveň aj nové postupy, ktoré spočívali nielen v novej funkcii predmetov, ale i v spôsobe stvárnenia. Toto stvárnenie smerovalo od starej znakovosti k naivne chápanej realite alebo i k naivne chápanej snovej vidine (súpis 57–65). Najmarkantnejšie sa tento spôsob vyjadrenia prejavil v olejomaľbách, známych u nás zásluhou výstav Slovenskej národnej galérie i príslušných dokumentárnych filmov a publicistiky pod názvom insitné umenie.¹⁵

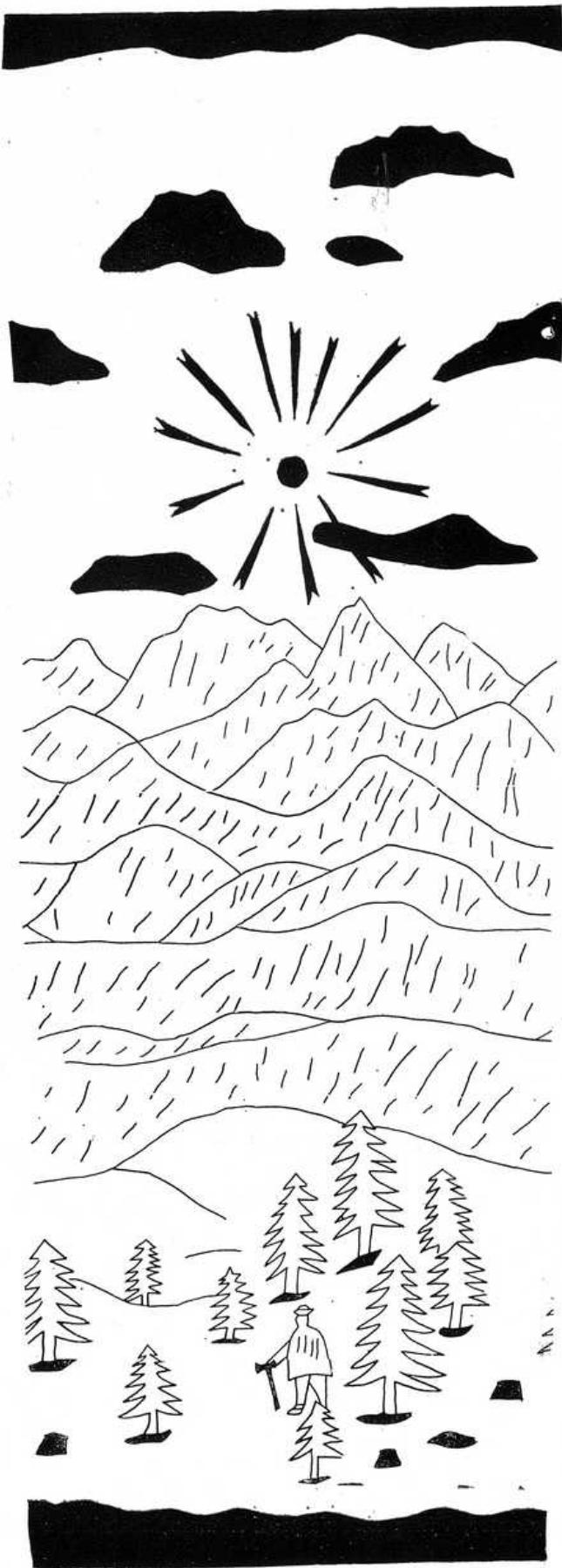
V prvých rokoch po oslobodení vznikali maľby E. Filadelfiovej z Lubietovej, ktorá poetickou formou zachytila hrôzy poprav

¹³ Hlavne sochy a drobné porcelánové figúrky domácej i zahraničnej provenencie.

¹⁴ Tieto tendencie uplatňuje ŠĽUV v svojej tvorbe; stretávame sa s nimi i v metodike Osve-

tového ústavu pre vedúcich záujmových krúžkov.

¹⁵ Pričinili sa o to hlavne periodicky sa opakujúce výstavy zvané Trienále insitného umenia, ako aj katalógy a zborníky vydávané z príležitosti tohto podujatia.

M. Nosář, Slnko nad horami, detail
rytej výzdoby fujary (10).

Neznámy autor, Výzva do boja proti fašizmu, ilustrácia z novín (42).

G. Kružič, Smútok partizánskej ženy, drevorez (75).

Neznáma autorka, Víťaz revolúcie, detail textilnej nástenky (47).

v rodnom mestečku. Žiaľ, jej dielo zapadlo do zabudnutia a vytratilo sa spomedzi nás bez náležitého dokumentovania.¹⁶ Samostatnú skupinu tvoria maľby naivistu J. Lauku, ktorý po oslobodení repatrioval zo Sarvaša do Bratislavu. Jeho maľby z Povstania a oslobodenia sú časťou historického cyklu, ktorým chcel ospievať dejiny Slovákov. Naratívnu formou hovorí o konkrétnych udalostiach Povstania a oslobodenia, ktoré poznal z čítania. Farebne a kompozične nadvázuje na naivný realizmus malieb, v ktorých zachytí život dolnozemských Slovákov počas jednotlivých obradov a slávností. Rozbor jeho povstaleckého cyklu ukazuje, že Lauko poznal práce slovenských výtvarníkov a že sa inšpiroval i svetovým umením.¹⁷ No skladby jednotlivých motívov a ich prepis, ako aj farebné videnie je svojské, preniknuté naivným optimizmom koreniacim v názore na život obyvateľov Dolnej zeme (obr. 1–6).

Opakom Laukovho naivného realizmu a optimizmu sú symbolizujúce olejomaľby J. Považana, lekára z Banskej Štiavnice (súpis 64–65). Utrpenie ponížených a umučených, tak ako M. Chagall, znázorňuje novými symbolmi a dejovú osnovu nadradením a podradením motívov v ploche. Rámec, do ktorého J. Považan umiestňuje dej svojich obrazov, je slovenská krajina, dedina a ľud. Komponovanie celku, ako aj kontrast sviežej farebnosti s tragikou obsahu stvárňuje vnútorným a pritom naivným snovým videním lekára, intelektuála (súpis 64).

¹⁶ E. Filadelfiová bola príbuznou intarzára J. Filadelfiho. Pochádzala z Lubietovej, kde prežila Povstanie i fašistickú odvetu. S jej obrazmi sme sa stretli na prvých výstavách Ľubietovského výtvarníctva. No dnes, keď sme "po Česku", sme nenašli ani jedno. Zomrela pred niekoľkými rokmi a z jej tvorby sa zachoval len zápisníček, do ktorého písala aj básn.

Domáca i zahraničná odborná literatúra sa usiluje charakterizovať tvorbu naivistov, ako individuálnu a uzavretú. Naše ukážky však dokazujú, že ani tejto tvorbe nemožno uprieť úsilie po nadväznosti na tradície. Od staršieho stupňa tradičného ľudového výtvarného umenia naivistov odlišuje to, že predovšetkým tvoria z potreby vlastnej výpovede a nie na základe požiadaviek a potrieb kolektívu. Ale ani toto odlišenie nie je všeobecné, pretože v minulosti vzniklo mnoho diel naivného umenia práve na základe požiadaviek prostredia, v ktorom tvorca žil, ktoré sa postupne stali časťou kultúry širokých ľudových vrstiev.¹⁸ Nadväznosť maliarov naivistov, stvárňujúcich povstalecké témy, na ľudové tradície, vidno predovšetkým v svárnenej slovenského vidieckeho prostredia, do ktorého umiestňovali i dej svojich kompozícii, ako aj v priradovaní rôznych sujetov popri sebe, čo charakterizuje i kompozičnú zložku ľudových rozprávok.

Odlišne postupoval maliar a amatér Josef Berger, bývalý profesor teológie, ktorého umenie sa zrodilo predovšetkým z potreby vlastnej výpovede. Jeho kresliarske a maliarske začiatky vznikli ako psychická očista a reakcia na väzenie a pobyt v koncentračnom tábore (súpis 50–56). Cyklus malieb *Z koncentračného tábora* vytvoril v časovom odstupe po návrate domov, až v roku 1957. Formálne postavy a kompozícia zjednodušuje až do znakov. Vo farebnosti vychádza z H. Matissa, ktorého

¹⁷ Informácie z návštevy u autora vo februári r. 1974. Celý cyklus je uložený u maliarovej vdovy.

¹⁸ Napr. vývesné štíty, strelecké terče, divadelné kulisy, maľby na maringotkách, strelniciach, na kolotočoch a podobne.

dielo obdivoval celý život. Kým Matissovi farebnosť na modrom pozadí pomáha zvýrazniť pulzovanie a rozmarnosť života, Bergerovi modravosť slúži k zvýrazneniu neskutočnosti skutočných scén, v ktorých končil ľudský život. Ak v jeho tvorbe dnes konštatujeme nadväznosť na slovenské profesionálne umenie, ide o podvedomý súvis. Autor totiž žil uzavretý sám do seba a jeho styk s umeleckým dianím začal až po roku 1958, keď vystavil svoj cyklus z koncentračného tábora. Pretože je jeho dielo výpovedou o utrpení a ponížení človeka, neumiestňuje svoje kompozície do konkrétneho prostredia, ale volí také, ktoré je schopné typizovať smútok, poníženie a utrpenie ľudstva a tým znázorniť bôľ a smútok všetkých národností, s ktorými mal spoločný osud v koncentráku. Vzhľadom na osobitosť a emočnú hĺbku cyklu z koncentračného tábora bol J. Berger priyatý za člena Zväzu slovenských výtvarných umelcov.¹⁹

Jednotnú skupinu, diferencovanú individuálnosťou prejavu, tvoria práce grafikov amatérov pôsobiacich v záujmových krúžkoch i samostatne (súpis 66–90, 108–110). O ich početnosti a umeleckej výške sa dozvedáme zo systematicky usporiadaných súťaží, výstav, katalógov a časopisov.²⁰ Tieto okolnosti v súvislosti s odborným vedením, ako aj kvalitou slovenskej profesionálnej grafiky vedú pomerne k vysokej úrovni amatérskeho čierno-bieleho umenia. Podnetom grafickej amatérskej tvorby s tematikou Povstania a odboja boli autentické zážitky (G. Kružič), ale i poznatky získané rôznymi spôsobmi, pôsobenie ve-

dúcich krúžkov a samej súťaže. V starších prácach, pochádzajúcich z päťdesiatych rokov, možno konštatovať zápas tvorcov s technikou, v ktorej stvárhovali nové motívy (súpis 70–71). V časti prác zase vidieť úsilie pomôcť si v tvorbe inšpiráciou v profesionálnom umení. Postupne však ako tvorcom pribúdali skúsenosti, ale aj na základe nových tendencií uplatňovaných vo vedení krúžkov, amatérská grafika čím ďalej tým viač nadobúdala svojský spôsob vyjadrenia.²¹ Grafika — amatéra G. Kružica na základe šírky a hĺbky prác venovaných Slovenskému národnému povstaniu prijali do Zväzu slovenských výtvarných umelcov.

Aj keď je vyjadrenie voľnej i užitej amatérskej grafiky individuálne, nachádzame v ňom rôzne stupne nadväznosti na tradície. Časť tvorcov hlavne vo svojich prvých prácach, podobne ako deti i ľudoví grafici, používa na stvárnenie nového námetu inverzný drevorez a linorez, t. j. bielu kresbu v čiernej ploche, čo v drevoreze patrí medzi ľahšie postupy. Druhá a nepomerne väčšia časť tvorcov podobne ako maliari naivisti umiestňuje povstalecký dej do rámcu slovenskej krajiny a dediny alebo používa na zvýraznenie ľudovosti námetu niektoré znaky ľudovej kultúry (napr. kroj, kríž, domy, strechy a pod.). Týmto postupom cheú zvýrazniť, podobne, ako sme to mali možnosť konštatovať i v ostatných druhoch neprofesionálnej tvorby, ale čo existuje i v profesionálnom umení, ľudový a národný charakter Slovenského národného povstania.

¹⁹ Informácie od syna Jána a vdovy po Jozefovi Bergerovi.

²⁰ Desať ročníkov časopisu *Výtvarníctvo, fotografia, film*, ktorý začal vychádzať r. 1963, pretože časopis Ľudová tvorivosť už nestačil na riešenie všetkých problémov súvisiacich s neprofesionálnou záujmovou tvorbou.

²¹ V prvých rokoch svojej činnosti domy osve-

ty a záujmové krúžky vo vedení amatérov sa usilovali uplatňovať zásadu profesionálneho umenia bez ohľadu na špecifickosť amatérskej tvorby. Na Slovensku sa v súčasnosti grafická amatérská tvorba rozvíja hlavne zásluhou výtvarníka F. Kráľa, ktorý sa okrem vlastnej tvorby už roky venuje otázkam vedenia neprofesionálnych grafikov.

Pri sledovaní jednotlivých artefaktov sme sa usilovali zamerať pozornosť na ich obsah, formu i funkciu. Mali sme možnosť poznáť úlohu, aká v tejto tvorbe pripadla tvorcovi, recipientovi i spoločnosti. Zistili sme i súvis medzi nami skúmaným novým žánrom, ľudovou kultúrou a profesionálnym umením. V ďalšom sledovaní sa pokúsime tieto poznatky zovšeobecniť a vysondovať, ako zmeny vzťahov medzi týmito zložkami vplyvali na charakter a rôznorodosť nami skúmanej tvorby. Na základe tohto poznania sa potom pokúsime zistiť, čo neprofesionálnu tvorbu, čerpajúcú námet zo Slovenského národného povstania, odlišuje od tradičného ľudového umenia, čo tento nový žáner s ľudovými tradíciami spája, čo je v ňom neopakovateľné, ako aj to, čo v tejto tvorbe možno pokladať za začiatok kvalitatívne nového umeleckého prejavu — t. j. prejavu našich čias.

Sledovanie obsahovej stránky jednotlivých artefaktov nás presvedčilo, že našim tvorcом — tak ako i v tradičnom ľudovom umení a v umení vôbec — nešlo o zachytanie autenticity patričnej historickej chvíle, ale o umelecký prepis vlastného umeleckého zážitku, vyvolaného určitou udalosťou, ktorá sa v Povstani odohrala. Už voľba tohto námetu prežitého individuálne každým tvorcom vytvorila prvú podmienku odlišnosti jednotlivých artefaktov nami skúmaného žánru.

Novosť revolučného námetu niesla so sebou potrebu nového stvárnenia. Raz bojové podmienky, inokedy nepripravenosť tvorca, ba miestami i celkom zámerne došlo k tomu, že na vyjadrenie nového obsahu sa vypožičala stará osvedčená forma,

blízka novej myšlienke. Túto starú formu potom tvorcovia podľa potrieb danej chvíle a svojich umeleckých schopností (obrazového videnia i spôsobu realizácie) ďalej dopracovali.²² Ide o zákonitosť vývinu kultúry a teda i vývinu ľudového i profesionálneho umenia. Pre našu tvorbu sa stalo príznačným, ako vo väčšine prípadov, keď vznikajú nové hodnoty — že došlo k dočasnému narušeniu harmónie medzi formou a obsahom a len postupne ďalším vývojom žánru a umeleckým dospievaním jednotlivých umelcov došlo k novej harmónii. Aj táto počiatočná rozpornosť je však príznačná pre všetko nové, dynamické, počínajúce žiť, na rozdiel od ustálenej harmónie, ktorá býva znakom ukončenia vývinu.²³

Pri voľbe formy vhodnej pre novú funkciu mala dôležitú úlohu aj ďalšia vlastnosť umenia. Medzi tvorcom a recipientom na pozadí určitej historickej a spoločenskej situácie dochádza k stabilizovaniu konvenčie, na základe ktorej sa určitým tvarom, kompozičiam alebo ich časťam prikladá znaková funkcia. V našom prípade išlo konkrétnie o postavu Jánošíka a jeho družiny, o valašku, zaťatú päť, opasok, ale vo funkcií predlohy aj o revolučné kompozície slovenskej avantgardy a sovietskej grafiky. Túto znakovú vlastnosť umenia využili vedome i podvedome jednotliví tvorcovia i objednávatelia. Spájaním starých foriem s novými revolučnými ideami a konkrétnymi udalosťami vložili do starej konvencie nový náboj. Využitím tejto komunikačnosti umenia dosiahli, že recipient chápal revolučnosť novej idey, ku ktorej ho patričná umelecká forma nabádala, na základe

²² O týchto princípoch hovorí vo svojom diele J. MUKAŘOVSKÝ, Cestami poetiky a estetiky. Praha 1971.

²³ Poučka patrí medzi základy dialektiky vývinu. V súvislosti so štrukturalizmom ju rozpracoval HRUŠOVSKÝ, I.: Dialektika spoločenského vývinu. Bratislava, 1949.

známej mu historickej revolučnosti svojho spoločenstva, svojho národa. Pretože však tvorca i recipient konali a vnímali na pozadí inej doby, ako bola tá, v ktorej sa pred 200, 100 alebo 50 rokmi jednotlivé znaky kodifikovali, nastala v novom diele formálne i obsahová obmena starého znaku.²⁴

V stvárnení nového žánru mala podstatnú úlohu však aj spoločenská funkcia jednotlivých artefaktov. Mali sme možnosť zistiť, že jednotlivé diela, aj keď na tradičné ľudové alebo i profesionálne umenie priamo nadviazali, mali v spoločnosti podstatne inú úlohu ako formy, z ktorých vysli. Poslaním nami skúmanej tvorby sa stala agitácia, oslava alebo i vlastná oslobodzujúca výpoved. A zvýraznením týchto aspektov nemohla byť nová tvorba totožná so starou formou diela, ktorou sa inšpirovala. Hoci spomínané aspekty mohli byť prítomné i v diele, ktoré inšpiráciu vyvolalo, neboli však dominujúce. Tým, že nová tvorba povýšila tieto zložky za hlavné a vkomponovala ich do novej skladby, vytvorenej v reakcii na novú historickú situáciu, vytvorila diela odlišné, ako sú tie, ktorými sa inšpirovala. Týmto novým spoločenským poslaním, agitáciou, oslavou, ale aj osobnou výpoveďou, ktoré sa stali v nej dominujúcimi, neprofesionálna tvorba s tematikou Slovenského národného povstania, odboja a oslobodenia smeruje k profesionálnemu umeniu 19. a 20. storočia, v ktorom sa dialektický vzťah tvorca—spoločnosť dostal do inej pozície, aká je v tradičnom ľudovom umení. V profesionálnom umení 19. a 20. storočia totiž tvorca cez svoje individuálne umelecké videnie a konanie hovorí o potrebách a názoroch spoločnosti. Teda v tvorbe rozhodujúca úloha

pripadá jemu. Na rozdiel od toho v tradičnom ľudovom umení tvorenia svoje individuálne umelecké videnie a konanie podriaďovali potrebám a názorom prostredia, v ktorom žili a pre ktoré pracovali; ak sa tak nestalo, spoločenstvo, ktorého boli členom, ich tvorbu odmietlo.²⁵

Z uvedeného rozboru vyplýva, že tvorba nami skúmaného obdobia a žánru pochádzajúca z rúk neprofesionálnych umelcov zdôrazňovaním úlohy tvorenu sa pomaly začala oslobozovať od pút starej spoločenskej tradície, a to nielen vo forme, ale i v obsahu. Pokiaľ nová tvorba na tieto tradície nadväzuje, spracúva ich viac-menej cez osobné videnie jednotlivých tvorcov. Náznaky takého prístupu nachádzame však už i v období pred druhou svetovou vojnou. Cez Povstanie a po ňom týmto spôsobom tvorila značná časť neprofesionálnych umelcov. K všeobecnému rozšíreniu týchto tendencií dochádza až po oslobodení. Podnetom boli revolučné zmeny v podobe demokratizácie a socializácie našej ekonomiky, spoločnosti a kultúry. Obrazne po-vedané: čo včera v zmysle ustálených kritérií tradičného života sa pokladalo za pekné a dobré, vplyvom týchto zmien sa začalo na vidieku i v mestách považovať za príťaž, ba často i za znak zaostalosti a spiatočníctva. Na vyjadrenie nového života, nových názorov sa hľadali nové formy, ktoré na základe negácie minulosti spojenej s tradíciami skôr smerovali k univerzalizmu ako ku starému ľudovému tradičnému umeniu. V tomto čase sa do určitej miery rozrušili putá miestnych tradícií súvisiacich so starou spoločnosťou a na ich miesto postupne nastupovalo individualizované chápanie sveta a konania. No toto

²⁴ K obdobným záverom došiel i ŠABOUK, S.: K staronovým aspektom strukturalizmu. In: Estetika, 1974, 1, s. 19–20.

²⁵ S podobnou viazanosťou sa stretávame i v stredovekom gotickom umení, ale existuje aj v starších umeleckých štýloch.

individualizovanie sa dialo v miere seba-vedomenia, v rámci novej, rodiacej sa spoločnosti, ktorá v sebe predsa spájala prvky starej spoločnosti a prvky spoločnosti novej, a preto aj názory na krásu tejto spoločnosti, na umenie, ktoré v jej rámci vznikalo, nesú stopu minulosti i prítomnosti.

Na veľké revolučné udalosti však reagovalo aj profesionálne umenie. V dôsledku toho, že v týchto zmenách rozhodujúcu úlohu mali ľudové vrstvy, avantgardní umelci na vyjadrenie nových ideí začali hľadať formálnu i obsahovú inšpiráciu práve v ľudových tradíciah, ktoré široké ľudové vrstvy začali opúštať. K takejto nadváznosti, k vzájomnému prenikaniu a obsahovému i tvarovému obohacovaniu došlo u nás v dejinách viac ráz. Stalo sa tak vždy vtedy, keď v rozhodujúcich chvíľach sa zjednocovali sily celého národa v jedno spoločné úsilie. A niet pochybnosti, že boj za národnú a sociálnu rovnoprávnosť, o čo v Slovenskom národnom postani išlo, bol takýmto stimulom.

Neopakovateľnosť nami skúmaného žán-

ru spájame s historickou výnimočnosťou povstaleckých dní, v ktorých celonárodný a ľudový boj sa odohral na pozadí všeľudskej drámy druhej svetovej vojny. Toto spája nami skúmaný žáner nielen s podobnou tvorbou, ktorá vznikala v súvislosti s odbojom a vojnou v jednotlivých častiach sveta, ale ho aj typizuje ako nám vlastný, vyplývajúci z našich spoločenských potrieb a vkusových názorov.

A konečne tak, ako samo Povstanie bolo začiatkom novej éry nášho života, i tvorba, ktorá sa ním inspirovala, obsahuje okrem starých tradičných prvkov i nové prvky, ktoré sa stali východiskom novej vývinovej etapy neprofesionálneho umenia — etapy, v ktorej začiatok rozpornosť starej formy a nového obsahu postupne ustupovala v úsilí o harmonické spojenie. V tomto dôležitú úlohu zohralo nie len osobné vyspievanie jednotlivých umelcov, ale aj tvorivé využívanie ľudových tradícii, ktoré sa pretvárali v súvislosti s novou funkciou, ktorú začali plniť vo vznikajúcej socialistickej spoločnosti.

SÚPIS ARTEFAKTOV S TEMATIKOU PROTIFAŠISTICKÉHO ODBOJA A SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO POVSTANIA

Súpis (reprodukcie i opisy) je organickou časťou štúdie, preto jeho stavba sa podriaduje požiadavkám vytýčeným v analýze. Popisy jednotlivých artefaktov sú koncipované tak, aby sme v nich ukázali na kvalitu a kvantitu sústredených prác, aby z nich vynikla erudícia i vyjadrovacie spôsoby tvorcov, ako aj jednotlivé druhy techník a materiálov, v ktorých sú nami zhromaždené artefakty vytvorené. Usilujeme sa aj naznačiť stupeň nadväznosti na ľudové tradície a poukázať na vzťah patričného diela k profesionálnemu umeniu. Preto sústredené artefakty členíme podľa materiálu a druhu techniky, pričom vychádzame z troch výtvarných spôsobov stvárnenia, a to maliarskeho, sochárskeho a grafického. Súpis teda delíme do týchto piatich skupín:

1. Plastiky a grafiky v dreve a kameni.

Plastiky a grafiky v dreve a kameni

1. Pavel Bavlňa, *Partizán na koni*, drevorezba (28 cm). Štiavnik, okr. Pov. Bystrica 1971. — P. Bavlňa pochádza zo Štiavnickej kolárskej rodiny, kde sa aj naučil poznávať drevo a zaobchádzať s ním. Postupne bol roľníkom, drotárskej pomocníkom, podomovým obchodníkom, robotníkom v Třinci. Dnes žije ako dôchodca v rodnej obci. Roku 1961 mu zomrela manželka, odvtedy sa cíti osamčí. Jeho prvé práce pochádzajú z čias, keď ovdovel. — ŠĽUĽ, Tatr. Lomnica. Foto K. Schreiberová.

2. Matej Čupec, *Partizán*, lipové drevo (60 cm). Horná Štubňa, okr. Martin 1973. Postava partizána symbolizuje bôľ bojovníka nosiaceho v duši hrôzy umučených. — M. Čupec pochádza z roľníckej rodiny zo Štiavnika, okr. Pov. Bystrica. Po vyučení za pekára sa priženil do Hornej Štubne, kde mal pekársku dielňu. Tvoril začal ako dôchodca, keď si pri včelách v hore začal všímať samorasty. K vlastnej tvorbe ho inšpiroval krajan J. Bavlňa. Postupne od spracovania samorastov prešiel na tvorbu plastík, v ktorých cíti pôvodný tvar samorastu. — SNM, Bratislava. Foto K. Schreiberová.

3. a), b). Matej Čupec, *Umučení v plameňoch*, lipové drevo (60 cm). Horná Štubňa, okr. Martin, 1973. — Symbolizujúca drevorezba je opracovaná obojstranne dvoma variantmi toho istého námetu. — Ďalej opis 2. — SNM, Bratislava. Foto K. Schreiberová.

4. Matej Čupec, *Slovenský partizán*, pieskovec (40 cm). Horná Štubňa, okr. Martin, 1973. M. Čupec začal tvoriť z kameňa na radu sochára Andreja Rudavského, roku 1970. — Ďalej opis 2. — Uložené u autora. Foto K. Schreiberová.

5. Matej Čupec, *Sovietsky partizán*, pieskovec (50 cm). Horná Štubňa, okr. Martin 1973. — Ďalej opis 2, 4. — Uložené u autora. Foto K. Schreiberová.

2. Figurálna, maliarska a grafická tvorba v keramike.

3. Figurálne a ornamentálne kompozície v textile.

4. Maliarska tvorba.

5. Grafická tvorba.

V rámci týchto skupín radíme opisy jednotlivých artefaktov abecedne podľa autorstva a roku vzniku. Väčšinu artefaktov sa usilujeme reprodukovať. V prípadoch, kde reprodukcia chýba, nepodarilo sa nám tvorbu zachytenú v literatúre fotograficky zdokumentovať alebo sa pre nedostatok priestoru, miesta nemohla publikovať. Jednotlivé farebné i čiernobiele reprodukcie celkov a detailov rovnomerne rozložené v celom čísle časopisu viažu sa taktiež na súpis, čo uvádzame v podtituloch číslom v zátvorke.

1

4

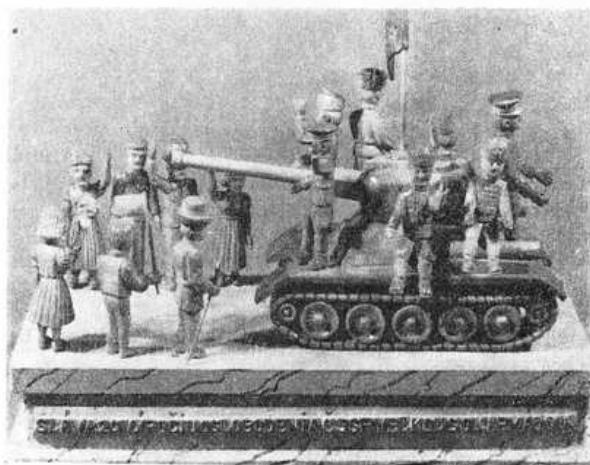
6. Matej Čupec, *Partizán*, pieskovec (70 cm). Horná Štubňa, okr. Martin, 1973. — Ďalej opis 2 a 4. — Uložené u autora. Foto K. Schreiberová.

7. Jozef Filadelfi, *Valaška*, intarzia kovom v dreve (88 cm). Náписy na poriske: „Nebojím sa pánov ani jejich zlostí, uchytím valašku, zatnem im do kostí“; na sekerke: „Hej, boly časy boly, ale sa minuly“. Valaška pochádza z väč-

5

8

šieho cyklu intarzovaných prác vytvorených na počesť 10. výročia SNP. — J. Filadelfi sa narodil v Lubietovej, bol príbuzným maliarky návistky L. Filadelfiovej. Ako železničiar pôsobil vo Vinohradoch n/Váhom, okr. Nitra, kde žije na dôchodku. Tvoril začal po roku 1945 vo voľných chvíľach medzi službou v strážnom domku, kde mal aj prvú dielňu. — ŠĽUV, Bratislava. Foto E. Nováková.

9

8. Jozef Gregáš, *Vitanie sovietskych vojakov*. Figurálna kompozícia v dreve (25 cm). Vytvorená z príležitosti osláv 20. výročia oslobodenia ČSSR sovietskou armádou. Čadáce, okr. Nitra, 1965. — SNM, Bratislava. Foto K. Schreiberová.

9. Ján Kemko, *Jánošík*, drevorezba (70 cm). Hefpa, okr. B. Bystrica 1955. J. Kemko žil ako železniciar na dôchodku vo svojej rodnej obci, kde aj vytvoril svoje rezbárske diela. — ŠĽUV, Bratislava. Foto E. Nováková.

10. Matúš Nosál, *Fujara*. Vavorové drevo, figurálna a ornamentálna leptaná i rytá výzdoba (180 cm). Vígľaš, okr. Zvolen 1964. J. Nosál vytvoril fujaru z príležitosti osláv 20. výročia SNP. — Tvorca postupoval v duchu detvianskych ornamentami zdobených fujár a písáta. Dominantou jeho kompozície sa však stali výjavy zo života Jánošíka a jeho družiny. — ŠĽUV, Bratislava. — Podľa rozvinutého plášťa fujary, prekresleného M. Tomanovou. Foto T. Ševčíková.

11. Ondrej Sklenka, *Partizánsky obed*, drevo (20 cm). Prievidza, 1973. Plastika vznikla na anketu NÚ SAV. — O. Sklenka žije na dôchodku, tvorbou sa zaoberá posledných desať rokov. — SNM, Bratislava. Foto K. Schreiberová.

12. Ondrej Sklenka, *Partizánska obrana*, drevo (v 8 cm). Prievidza 1973. Ďalej opis 11. — SNM, Bratislava. Foto K. Schreiberová.

13. Ondrej Sklenka, *Partizánsky obed*, drevo (20 cm). Variácia s troma postavami a diefaľom. Prievidza 1973. Ďalej ako opis 11. — SNM, Bratislava. Foto K. Schreiberová.

14. Ondrej Sklenka, *Stretnutie*, drevo (20 cm). Prievidza 1973. Ďalej opis 11. — SNM, Bratislava. Foto K. Schreiberová.

Figurálna a maliarska tvorba v keramike

15. Ignác Bizmajer, *Povstanie* (dvaja povstalci pod zástavou), fajansa (40 cm). Modra, okr. Bratislava-vidiek 1954. — I. Bizmajer sa narodil v Košolnej, okr. Trnava v rodine s tesárskou tradíciou. Za džbankára sa vyučil v keramickej učňovskej škole v Modre. V rokoch 1939–1940 bol umeleckým vedúcim modranskej dielne. Prvý raz vystavoval u Melantricha v Prahe r. 1950. V polovici päťdesiatych rokov ho ŠĽUV kvalifikovalo za majstra ľudovej umeleckej výroby a súčasne bol prijatý za člena ZSVU. Roku 1972 mu bol udelený titul zaslúžilý umelec. Pôsobí v Modre-Harmónii. — PRANDA, A.: Súčasní modranski figuralisti, obr. 117. — Ioto T. Ševčíková.

16. Ignác Bizmajer, *Vitanie oslobođiteľov* (sovietsky voják a dvoje detí), fajansa (33 cm). Modra, okr. Bratislava 1954. — Ďalej opis 15. — SNM, Martin. Foto J. Dérer.

17. Ignác Bizmajer, *Do povstania* (skupina šiestich postáv pod vlajkou), fajansa (39 cm), Modra 1955. Ďalej opis 15. — PRANDA, A.: Súčasní modranski figuralisti, obr. 131. Ioto T. Ševčíková.

18. Ignác Bizmajer, *Po oslobodení* (sediaci sovietsky voják s harmonikou), fajansa (18 cm). Modra 1955. Ďalej opis 15. — PRANDA, A.: Súčasní modranski figuralisti, obr. 139. Foto T. Ševčíková.

19. Július Iilo, *fajansový tanier s výjavmi zo života partizánov* (30 cm). Ľubietová, okr. B. Bystrica, okolo r. 1950. — J. Iilo je džbankárskym majstrom. Vyučil sa v Modre a pôsobil v Ľubietovskej dielni. Tanier vytvoril z príležitosti piateho výročia osláv SNP. Kompozícia je založená na striedení tradičných Ľubietovských fajansových ornamentov s figurálnymi scénami, znázorňujúcimi skratkovou kresbou život, boj a víťazstvo horehronského ľudu. — SNM, Martin. Foto J. Dérer.

20. Július Iilo, *fajansový tanier s výjavom popravy partizána Roberta Širbu*. (Ø 28 cm). Ľubietová, okolo roku 1950. — Ďalej ako opis 19. — J. Iilo znázornil skratkovou výstížnou kresbou konkrétnu udalosť, ktorá sa odohrala v Ľubietovej 8. januára 1945 pri poprave partizána R. Širbu. Páatos chvíle zdôraznil citátom básne: „Lež večné meno toho nech ovenčí sláva, kto seba v obet svätú za svoj národ dáva“. V Ľubietovej 8. januára 1945 a nápisom „Robert Širba čatár 2. čsl. paradesantnej brigády“. — SNM, Martin. Foto J. Dérer.

21. Július Iilo a Emil Majnhold, *fajansový tanier s motívom víťazstva* (Ø 28 cm), Ľubietová 1958. Kompozícia inšpirovaná pamiatkovými a okrasnými manufaktúrnymi taniermi, ktorými

s obľubou koncom 19. storočia zdobili na vidieku steny interiérov. — Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica. Foto Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica.

22. Július Iilo, *Jar 1945*, fajansový tanier (slovenskí občania vítajú sovietskeho jazdea). Lubišová, okr. Banská Bystrica, okolo r. 1950 (Ø cm). Ďalej opis 21. — SNM, Martin. Foto J. D'írer.

23. Ján Klika, *fajansový džbánok* (18 cm) s reliéfnou výzdobou (sovietsky voják a matka s dieťaťom na rukách). Bratislava, okolo roku 1960. — SNM, Martin. Ioto J. D'írer.

24. Ján Klika, *tanier s holubicou mieru* inšpirovanou Picassoovou predlohou. Keramika (Ø 28 cm). Bratislava, okolo r. 1960. — SNM, Martin. Foto J. D'írer.

25. Imrich Kóňa, *Odpocívajúci partizán* (partizán s koňom), fajansa (24 cm). Ivanka pri Nitre, okr. Nitra 1952. — I. Kóňa pochádza z roľníckej rodiny v Ivanke. Vyučil sa za džbankárskeho majstra v Modre, kde pracoval spolu s I. Bizmajerom a M. Škarčákom. Za figurálnu kompozíciu *Odpocívajúci partizán* dostal na III. medzinárodnom festivale mládeže a študentstva v Bukurešti prvú cenu. Vzápäť mu ÚĽUV udelil titul majster ľudovej umel. výroby. — PRANDA, A.: Súčasní modranski figuralisti, obr. 58. — Ioto T. Ševčíková.

26. Imrich Kóňa, *Prvé obilie slobodnému štátu*, fajansová figurálna kompozícia (39 cm). Ivanka pri Nitre, okr. Nitra 1952. Ďalej opis 25. — ÚĽUV Bratislava. Foto E. Nováková.

27. Imrich Kóňa, *Partizánska hliadka*, fajansa (25 cm). Ivanka pri Nitre, okr. Nitra, okolo roku 1952. Ďalej opis 25. — Tradičná výroba a ľudové umenie v súčasnosti na záp. Slovensku. Trnava 1972. — Ioto T. Ševčíková.

28. Imrich Kóňa, *Vitanie sovietskeho vojaka* (matka s dieťaťom na rukách víta sovietskeho jazdea), fajansa (23 cm). Ivanka pri Nitre, okr. Nitra 1954. Ďalej opis 25. — PRANDA, A.: Súčasní modranski figuralisti, obr. 148. Foto T. Ševčíková.

29. Imrich Kóňa, *Vitanie sovietskeho vojaka*, fajansa (23 cm). Ivanka pri Nitre, okr. Nitra 1954. Ďalej opis 25. — PRANDA, A.: Súčasní modranski figuralisti, obr. 59. Ioto T. Ševčíková.

30. Imrich Kóňa, *Leták* (drevorubači čítajú lekták, ktorý doniesla žena), fajansa (40 cm). Ivanka pri Nitre, okr. Nitra 1955. — ÚĽUV, Bratislava. Foto E. Nováková.

31. Vincent Labaj, *Partizán*, fajansa (25 cm). Lubišová—Modra 1950. — V. Labaj sa narodil vo Veľkom Rovnom, okres Pov. Bystrica, vyučil sa za džbankára v Modre. Pracoval v Lubišovej, neskôr v Modre, kde pôsobí dodnes. ÚĽUV ho kvalifikovalo za majstra ľudovej umeleckej výroby. — PRANDA, A.: Súčasní modranski figuralisti (súpis s. 135).

32. Vincent Labaj, *Mladosť* (symbolický reliéf znázorňujúci život v oslobođenej republike), fajansa (40 cm). Modra, okr. Bratislava—vidiek 1961. Ďalej opis 31. — ÚĽUV, Bratislava. Ioto E. Nováková.

33. Emil Majnhold, *Partizán* (Detvanec v súkenkách, vojenskej čiapke s puškou v ruke, na podstavci citát z básne S. Chalupku, Mor ho),

14

16

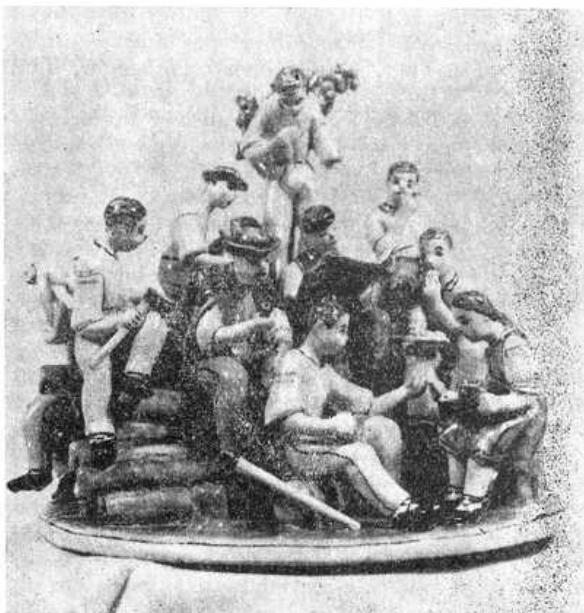

24

fajansa (25 cm). Lubietová, okr. B. Bystrica, okolo r. 1955. E. Majnhold sa vyučil v Modre a pôsobil spolu s J. Filom v Žubietovskej džbankárskej dielni. — Uložené a foto Stredoslovenské múzeum v Ban. Bystrici.

34. František Polakovič, *Vítazstvo* (dvaja sovietski vojaci pod zástavou), fajansa (18,5 cm). Siladice, okr. Trnava 1955. J. Polakovič sa na-

30

rodil v Siladicach. Vyučil sa za džbankára v Modre, kde neskôr aj pôsobil ako džbankár a kachliar. — SNM, Martin. Foto J. Dérer.

35. Ján Sklenár, *Partizán* (jazdec na koni), fajansa (22 cm). Siladice, okr. Trnava 1957. — J. Sklenár pochádza zo Siladíc, kde aj pôsobí. Vyučil sa za džbankára v Modre, kde určitý čas aj pracoval. — SNM, Martin. Foto J. Dérer.

32

38

36. Ján Sklenár, *Vítaz* (sediaci sovietsky voják s diefaom na kolenach), fajansa (14 cm). Ďalej opis 35. — SNM, Martin. Foto J. Dérer.

Figurálne a ornamentálne kompozície v textile

37. A. Jasenáková, *Horí ohník horí*, paličkovana figurálna kompozícia dvoch zbojníkov pri vatre (12×8 cm). Bratislava 1964. A. Jasenáková pochádza zo Starých Hôr, odkiaľ si doniesla do Bratislavu aj znalosť paličkovania čipiek. Pracuje podľa navrhov výtvarníčky E. Holéczyovej a pre ŠĽUV. Kompozíciu vytvorila z príležitosti 20. výročia SNP. — ŠĽUV Bratislava. Foto E. Nováková.

38. A. Jasenáková, *Bol by Jánošík bojoval*, paličkovana figurálna kompozícia (15×20 cm). Bratislava 1963. Ďalej opis 37. — ŠĽUV, Bratislava. Foto E. Nováková.

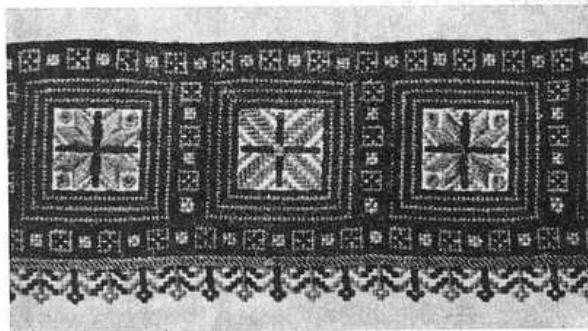
39. Mária Kadúcová, *Oslobodenie*, vyšívana figurálna kompozícia lineárne chápaná (8×30 cm). Šoporňa, okr. Nitra, 1955. M. Kadúcová pochádza zo Šoporné, kde aj pôsobí ako vyšívacia. Na ideu vyšívajúcich dejové motívy prišla sama, keď na čelenku čepca namiesto jednotlivých ornamentálnych motívov vyšila znakové chápané postavy svojho okolia. Myšlienku uvítal ŠĽUV a poveril Kadúcovú vyšívajúcim obrázky, ktoré sa stali oblúbenými. Tieto obrázky sú vlastne v podstate rozvinutými čelenkami čepcov, pričom sa zachováva základná linka, na ktorú vyšívacia umiestňuje konajúce postavy, ktorých spojenie a obsah obrázku chápe divák na základe znakové chápaných atribútov a farieb. — NÚ SAV, Bratislava. Foto E. Nováková.

40. Mária Kadúcová, *Život v oslobođenej vlasti*, figurálna kompozícia štyroch ročných období (16×30 cm). Šoporňa, okr. Nitra 1959. Ďalej opis 39. — ŠĽUV, Bratislava. Foto E. Nováková.

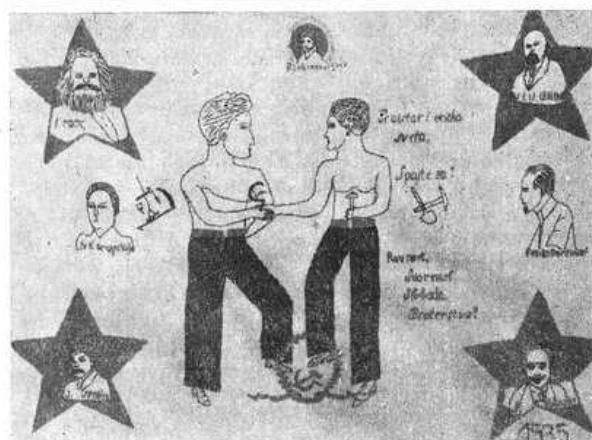
41. Anna Lovičová, *obrúšok z horehronskou výšivkou* (detail). Pezinok, okr. Bratislava-vidiek 1972 (67×65 cm). — Práca bola odmenená prvou cenou v súťaži ŠĽUV „50 rokov KSC“. — ŠĽUV, Bratislava. Foto E. Nováková. Ukážky č. 41, 48, 49, i keď priamo tematicky nestvárajú SNP, dávame ako príklad.

42. Neznámy autor (AM?), *textilná nástenka* s nápisom „Chto nepracuje nech nejje a nevladne“ (60×80 cm). Lučatín, okr. B. Bystrica, okolo r. 1934. — Neznáma vyšívacia spojila potreby straničkej agitácie s tradíciami prímestských a robotníckych osád zdobiť steny príbytku textilnými závesmi. Obrazce a heslá straničkej tlače prekopírovala na plátno, čo vyšila červenou bavlnkou strojom a rukou. Tieto textilné nástenky s textom podľa daných gramatických vedomostí vyšívacej slúžili ako výzdoba i agitačný materiál priestorov, v ktorých sa schádzali robotníci a stranici, i ako transparenty na zhromaždeniach. — Uložené a foto Múzeum SNP v Banskej Bystrici.

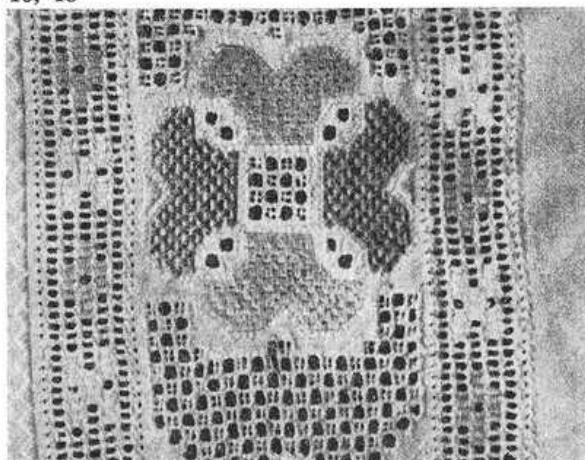
43. Neznámy autor (AM), *textilná nástenka* s portrétom Lenina a nápisom „Lenin nám hovorý! Chto nepracuje nech nejje a nevladne.“ (60×90 cm). Lučatín, okr. Banská Bystrica, okolo r. 1934 (signované v pravom spodnom rohu Kr a M). Ďalej opis 42. — Uložené a foto Múzeum SNP v Banskej Bystrici.

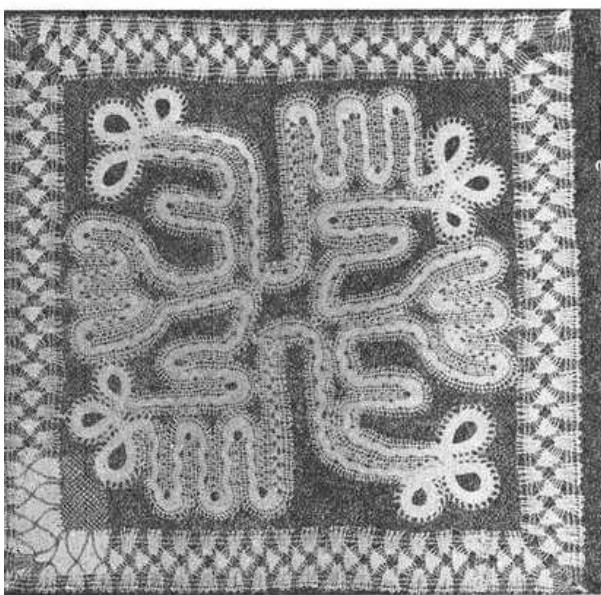

41, 43

46, 48

49

44. Neznámy autor (AM?), *textilná nástenka* s postavou Spartaka drviaceho okovy náboženstva symbolizované križom. Nápis „Náboženstvo jest opium ľudu“ (60×80 cm). Lučatín, okr. Ban. Bystrica, okolo r. 1934. Dalej opis 42. — Uložené a foto Múzeum SNP v Ban. Bystrici.

45. Neznámy autor (AM?), *textilná nástenka* s ústredným motívom robotníka, roľníka a červenoarmejca, po okraji portréty klasikov a revolucionárov. Nápis „Len jednotnou silou môžeme zvýťažiť nad Buržoaziou! Nech Žije SSSR. Doba, za bolševícky Socjalizmus! 1934“ (60×70 cm). Lučatín, okr. Ban. Bystrica, 1934. Dalej pozri popis 42. — Uložené a foto Múzeum SNP v Ban. Bystrici.

46. Neznámy autor (AM? ZJ?), *textilná nástenka* s ústredným motívom roľníka a robotníka, po okraji portréty revolucionárov a klasikov. Nápis „Proletári celého sveta, Spojte sa! Rovnosť, Svornosť, Sloboda, Braterstvo!“ (60×80 cm). Lučatín, okr. Ban. Bystrica 1935. Dalej opis 42. Uložené a foto Múzeum SNP v Ban. Bystrici.

47. Neznámy autor (AM?), *textilná nástenka* s ústredným motívom vŕšazného revolucionára a nápisom „Rudá Armáda Sovietov. je armáda mieru. Preč z ymperialistickou valkou! Checene Sovietsky! Checene mier.“ (60×80 cm). Lučatín, okr. Ban. Bystrica 1934. Dalej opis 42. — Uložené a foto Múzeum SNP v Ban. Bystrici.

48. Johana Piešková, *obrus* s tradičnou čičmianskou prelamovanou výšivkou (detail). Čičmany, okr. Žilina 1972 (65×68 cm). Prikryvka dostala jednu z prvých cien v súťaži ÚĽUV usporiadanej z príležitosti 50 rokov KSČ. — J. Piešková patrí medzi vyšívačky, ktoré pracujú pre ÚĽUV na základe rozvíjania starých domáčich vzorov. — ÚĽUV, Bratislava. Ioto E. Nováková.

49. Zofia Vilimová a Anna Drobová, *paličková prikrývka* čerpajúca z rejдовských motívov (18×18 cm). Rejdová, okr. Rožňava 1972. — Obe čipkárky pochádzajú z Rejdovej, kde paličkujú

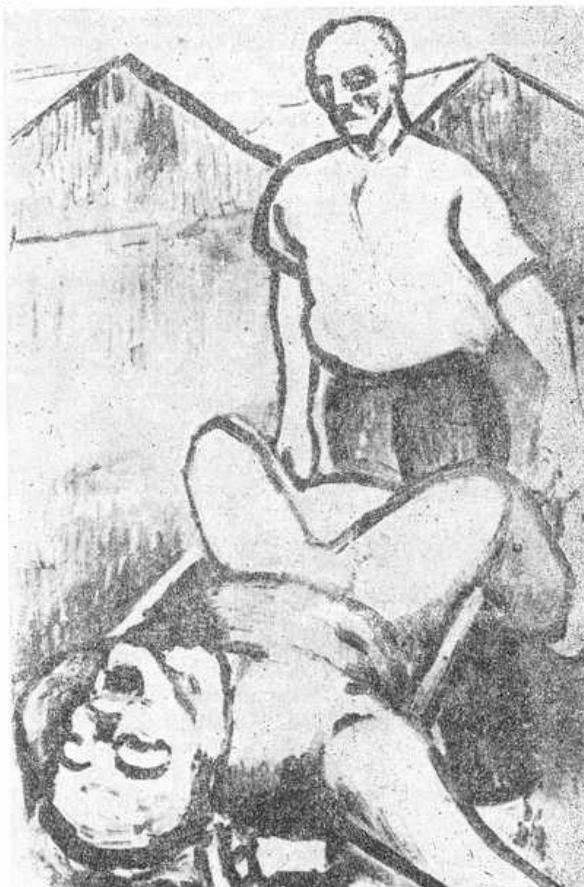
pre miestne ženy, pre ÚĽUV i podľa návrhov výtvarníčky E. Holčecové. Prikryvka dostala jednu z cien súťaže, ktorú usporiadal ÚĽUV z príležitosti 50 rokov KSČ. — ÚĽUV Bratislava. Foto E. Nováková.

Maliarska tvorba

50. Jozef Berger, *Mŕtvi žalujú*, olejomalba (57×82 cm). Bratislava 1957. J. Berger sa narodil v Orlovej na Tešínsku v rodine baníka. Študoval doma i v zahraničí teológiu. Po roku 1945 presídli na Slovensko a bol profesorom na Evanjelickej bohosloveckej fakulte v Modre. Podnetom k tvorbe J. Bergera sú úzko spojené s hrôzami, ktoré prežil v koncentračnom tábore Osvienčim a Dachau. Koncom 50. rokov namaľoval cyklus z koncentračného tábora, ktorý je uložený v Múzeu SNP v Ban. Bystrici. Na základe emocejnej hľbky tohto cyklu J. Bergera prijali r. 1961 do ZSVÚ. Umrel r. 1962. Zachovalo sa poňom do 60 olejomalieb a tempier a stovky kresieb s tematikou koncentračného tábora, i desiatky akvarelov slovenskej a českej krajiny. Vystavoval doma i v zahraničí samostatne i na prehliadkach amatérskeho výtvarníctva. — SNG, Bratislava. Ioto T. Ševčíková.

51. Jozef Berger, *Na apel*, olejomalba (90×65 cm). Bratislava 1957. Ďalej opis 50. — SNG, Bratislava. Foto T. Ševčíková.

51

52. Jozef Berger, *Lekárska prehliadka*, olejomaľba (90×56 cm). Bratislava 1957. Ďalej opis 50. — Múzeum SNP v Ban. Bystrici. Foto J. Berger.

53. Jozef Berger, *Traja s chlebom*, tempera (46×31 cm). Bratislava 1957. Ďalej opis 50. — Galéria mesta Bratislavky. Foto J. Berger.

54. Jozef Berger, *Väzeň*, olej (90×65 cm). — Bratislava 1957. — Múzeum SNP v Ban. Bystrici. Foto J. Berger.

55. Jozef Berger, *Obed v Osvienčime*, olej (68×97 cm). — Bratislava 1957. Ďalej opis 50. — Múzeum SNP v Ban. Bystrici. Foto J. Berger.

56. Jozef Berger, *Tažké bremeno*, tempera (60×70 cm). — Bratislava 1957. Ďalej opis 50. — Galéria mesta Bratislavky. Foto J. Berger.

57. Juraj Lauko, *Oslobodenie*, olejomaľba (61×80 cm). — Bratislava 1963. — J. Lauko pochádzal zo Sarvaša v Maďarsku, kde sa vyučil za mäsiara a údenára. Po druhnej svetovej vojne repatrioval na Slovensko a usadil sa v Bratislavе, kde bol zamestnaný v svojej profesii. Maľoval začal ako dôchodca po návštive v rodnej obci, keď si uvedomil, že starý svet, v ktorom vyrástol, mizne. Preto prvé obrázky sa vzťahujú na zvyky a obyčaje dolnozemských Slovákov. Postupne rozširoval tematiku z rodnej obce na história Slovákov. Medzi takéto celky patria aj maľby z povstaleckou a osloboditeľskou tematikou. Mal široký okruh priateľov spomedzi slovenských umelcov (napríklad J. Blaho, J. Mudroch, J. Zelibský) i spomedzi milovníkov umenia, ktorí ho k tvorbe nabádali. Vystavoval na mnohých domácich i zahraničných výstavách naivného i amatérskeho umenia. Jeho tvorbu charakterizuje zmysel pre realitu chvíle. Zomrel v júni r. 1974 vo veku 80 rokov. — Uložené v rodine autora. Foto K. Schreiberová.

58. Juraj Lauko, *Odchod do Povstania* (olejomaľba), (66×95 cm). Bratislava 1964. Ďalej opis 57. — Uložené a foto Galéria mesta Bratislavky (GMB).

59. Juraj Lauko, *Príchod osloboditeľov*, olejomaľba (46×75 cm). Bratislava 1967. Ďalej opis 57. — Uložené a foto GMB.

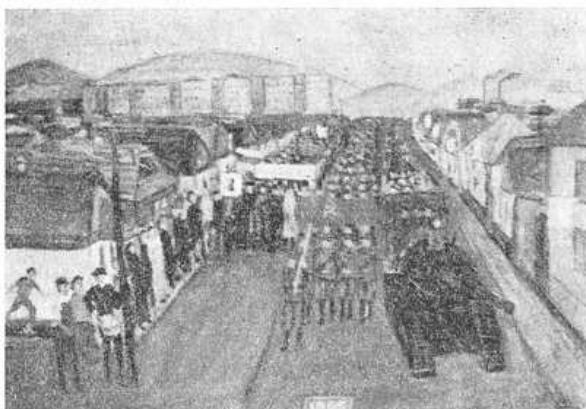
60. Juraj Lauko, *Rok 1945*, olejomaľba (45×65 cm). Bratislava 1971. Ďalej opis 57. — Uložené v rodine autora. Foto K. Schreiberová.

61. Juraj Lauko, *Hor sa do hôr — do Povstania*, olejomaľba (45×65 cm). — Ďalej opis 57. — Uložené v rodine autora. Foto K. Schreiberová.

62. Juraj Lauko, *Vítazstvo*, olejomaľba (45×65 cm). Bratislava 1971. Ďalej opis 57. — Uložené v rodine autora. Foto K. Schreiberová.

63. Juraj Lauko, *Partizáni*, olejomaľba (45×65 cm). Bratislava 1973. Obraz namaľoval v súvislosti s 30. výročím SNP. Ďalej opis 57. — Uložené v rodine autora. Foto K. Schreiberová.

64. Juraj Považan, *Umučení*, olejomaľba (75×75 cm). Ban. Štiavnicka 1973. — J. Považan pochádzal zo Žiaru n/Hronom. Vyštudoval Lekársku fakultu UK v Bratislavе a pôsobí ako lekár v Ban. Štiavnicki. Kreslil a maľoval začal ako školák. Prvé kresby vytvoril pre deti. Až neskôr sa zameral na vlastnú snovú maliarsku výpoved, ku ktorej sa inšpiruje slovenskými piesňami, rozprávkami, spo-

60, 61

mienkami na detstvo a na rôzne udalosti rodiska. Zúčastnil sa na viacerých celostátnych výstavách naivného umenia. — Slovenská národná galéria (SNG) Bratislava. Foto K. Schreiberová.

65. Juraj Považan, *Odchod partizánov do hôr*, olejomaľba (80×80 cm). Ban. Štiavnicka 1973. Ďalej opis 64. — SNG, Bratislava. Foto K. Schreiberová.

64

66

Grafická tvorba

66. Bedrich Fajt, *Osloboditeľ*, návrh na farebný plagát k 15. výročiu oslobodenia. Trenčín 1960. — Výstava a katalóg Amatérské výtvarníctvo 1960, obr. 28. — Foto T. Ševčíková.

67. Emília Imrišková, *Včera, dnes a zajtra*, voľná grafika symbolizujúca boj, výťazstvo a budovanie v oslobodenej vlasti. — Výtvárná Dubnica 1972, súťaž, výstava a katalóg. Foto T. Ševčíková.

68. Pavol Kráľ, *Štvrté stretnutie*, voľná grafika symbolizujúca utrpenie partizánskej dediny. Žilina 1972. — P. Kráľ pracoval ako študent v záujmovom krúžku pod vedením profesionálneho pedagóga. V súčasnosti študuje na VŠVU. — Výtvárná Dubnica, 1972, súťaž, výstava a katalóg amatérskeho výtvarníctva.

69. Gustáv Kružič, *Stráž pri Poprade*, kresba uhlom. Lučenec 1944. — G. Kružič sa narodil v obci Látky, okr. Lučenec, v rodine robotníka. Po absolvovaní meštianskej školy pracoval ako

volontér na Okresnom súde v Lučenci. Slovenského národného povstania sa aktívne zúčastnil. Po roku 1948 si doplnil stredoškolské vzdelanie. Kreslil začal na mešťanke. Mnohé skice vznikli počas Povstania. Grafickej tvorbe sa však sústavnejšie začal venovať až na základe práce v krúžkoch a diaľkového školenia výtvarnej výchovy, ktorú organizoval Ústredný dom ľudovej tvorivosti v Prahe. Vystavoval na väčšine výstav amatérskeho výtvarníctva. Vzhľadom na rozsah tvorby venovanej hlavne Slovenskému národnému povstaniu ho roku 1963 prijali do ZSVU. Žije v Bratislavе. — Uložené u autora. Foto T. Ševčíková.

70. Gustáv Kružič, *Partizán*, linorez, Lučenec 1953. — Ďalej opis 69. Stvárnenie preprázda zápas s myšlienkom i technikou, v ktorej autor začal tvoríť. — Uložené u autora. Foto T. Ševčíková.

71. Gustáv Kružič, *Noc v Povstani na horskej lúke*, linorez. Lučenec 1956. Ďalej opis 69 a 70. — Uložené u autora. Foto T. Ševčíková.

72. Gustáv Kružič, *Partizánsky veliteľ*, z cyklu Spomienky na Jegorova, kresba tušom. Lučenec 1956. Ďalej opis 69. — Uložené u autora. Foto T. Ševčíková.

73. Gustáv Kružič, *Horehrončania do Slovenského národného povstania*, kresba uhlom. Lučenec 1959. — Vlastný zážitok stvárnený na základe inšpirácie z profesionálneho umenia. Ďalej opis 69. — Uložené u autora. Foto S. Srník.

74. Gustáv Kružič, *Škriatok vojny*, linorez. Lučenec 1959. Ďalej opis 69. — Výstava a katalóg Amatérské výtvarníctvo, 1960. Foto T. Ševčíková.

75. Gustáv Kružič, *Smútok partizánskej ženy*, drevorez. Lučenec 1960. Ďalej opis 69. Foto S. Srník.

76. Gustáv Kružič, *Partizánka*, drevorez. Lučenec 1959. Ďalej opis 69. — Uložené u autora. Foto S. Srník.

77. Gustáv Kružič, *Na prieskume*, kresba hliniekou. Lučenec 1959. Ďalej opis 69. — Uložené u autora. Foto S. Srník.

78. Gustáv Kružič, *Nočná hliadka na Poľane*, kresba uhlom. Lučenec 1960. Vlastný zážitok stvárnený na základe inšpirácie profesionálnym umením. Ďalej opis 69. — Uložené u autora. Foto S. Srník.

79. Gustáv Kružič, *Pomoc kamarátovi v boji*, kresba fixom. Lučenec 1960. Ďalej opis 69. — Uložené u autora. Foto S. Srník.

80. Gustáv Kružič, *Jazdecká hliadka na Poľane*, kresba tušom. Lučenec 1961. Kompozícia inšpirovaná profesionálnym umením. Ďalej opis 69. — Uložené u autora. Foto S. Srník.

81. Gustáv Kružič, *Partizánska mať hôl*, drevorez. Lučenec 1961. — Ďalej opis 69. — Uložené u autora. Foto S. Srník.

82. Gustáv Kružič, *Stráž*, drevorez. Lučenec 1961. — Ďalej opis 69. — Uložené u autora. Foto S. Srník.

83. Gustáv Kružič, *Slovenská dedina povstala*, kresba ceruzou. Lučenec 1961. — Kompozícia inšpirovaná profesionálnym umením. Ďalej opis 69. — Uložené u autora. Foto S. Srník.

84. Gustáv Kružič, *Pomoc horám*, linorez. Lučenec 1961—1962. — Ďalej opis 69. — Uložené u autora. Foto S. Srník.

85. Gustáv Kružič, *Povstalecká pozorovateľňa*, monotypia. Lučenec 1962. Ďalej opis 69. — Uložené u autora. Foto S. Srník.

86. Gustáv Kružič, *Smútok*, drevorez. Lučenec 1962. Ďalej opis 69. — Uložené u autora. Foto S. Srník.

87. Gustáv Kružič, *Výstraha*, drevorez. Lučenec 1962. Ďalej opis 69. — Uložené u autora. Foto S. Srník.

88. Gustáv Kružič, *Nadčlovek*, drevorez. Lučenec 1962. Ďalej opis 69. — Uložené u autora. Foto S. Srník.

89. Gustáv Kružič, *Hory partizánske*, drevorez. Lučenec 1962. Vlastný zážitok stvárnený na základe poznania kompozícií profesionálneho umenia. Ďalej opis 69. — Uložené u autora. Foto S. Srník.

90. Anton Latko, *Smutná spomienka*, voľná grafika, 1972. — Výtvavná Dubnica 1972, súťaž, výstava a katalóg amatérskeho výtvarníctva. Foto T. Sevčíková.

91. Neznámy autor, *Výzva do boja*, ilustrácia v podobe Slováka s valaškou a zástavou k básni S. Chalupku Mor ho. Čas. Hlas národa, 17. 9. 1944. — Uložené a foto Ústav marxizmu-leninizmu (ÚML) UV KSS, Bratislava.

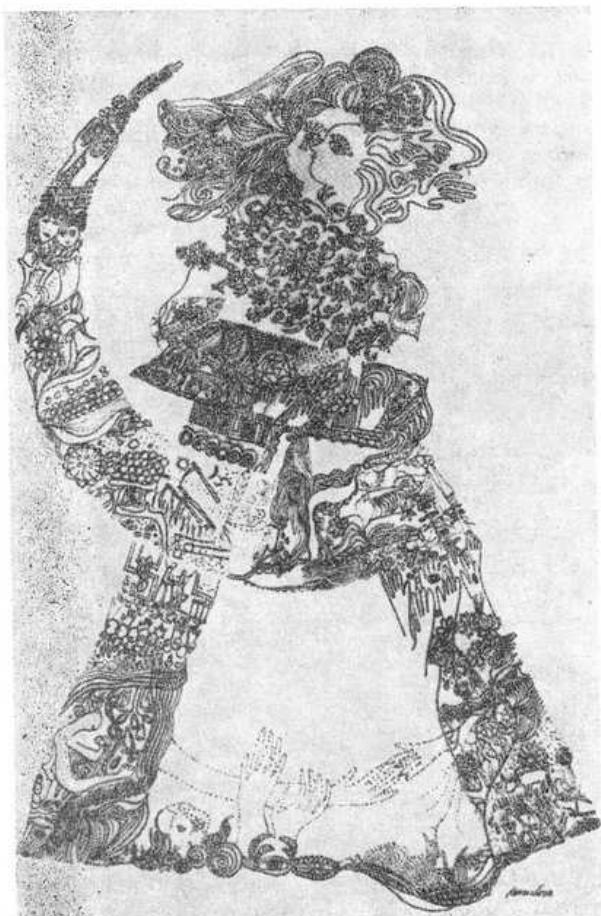
92. Neznámy autor, *Výzva do boja proti fašizmu*, ilustrácia v podobe muža v kroji s valaš-

68

71, 80

67

81

kou. Čas. Hlas národa, 8. 10. 1944. — Uložené a foto ÚML ÚV KSS, Bratislava.

93. Neznámý autor, leták vyzývajúci českých dobrovoľníkov do Povstania. Kresba tušom. Ban. Bystrica 1944. — Uložené a foto ÚML ÚV KSS, Bratislava.

91

94. Neznámý autor, Povstalecké ohne. Ilustrácia v čas. Partizán, r. 1944 č. 23. — Uložené a foto ÚML ÚV KSS, Bratislava.

95. Neznámý autor, Ranený partizán, ilustrácia v čas. Partizán, r. 1944, č. 24. — Uložené a foto ÚML ÚV KSS, Bratislava.

90

92

93

98

94

99

593

100

96. Neznámy autor, *Partizán po víťaznom boji*. Ilustrácia v čas. *Partizán*, r. 1944, č. 29. — Uložené a foto ÚML ÚV KSS, Bratislava.

97. Neznámy autor, *Partizánka*, ilustrácia v čas. *Partizán*, r. 1944, č. 33. — Uložené a foto ÚML ÚV KSS, Bratislava.

98. Neznámy autor, *Smrť nacizmu*, leták. Ban. Bystrica (?), 1944. Neznámy autor sa inšpiroval sovietskym plagátom. — Uložené a foto ÚML ÚV KSS, Bratislava.

99. Neznámy autor, *Proletár odhaľuje pravú tvár imperializmu*. Kresba rydlom. Ilustrácia ekylostylovaného bulletinu slovenských robotníkov vo Francúzsku. *Naše zvesti*, 1945 (?), č. 4. — Uložené a foto ÚML ÚV KSS, Bratislava.

100. Neznámy autor (IHG?), *Vítazný partizán*. Ilustrácia z čas. *Naše vojsko v SSSR*, 15. 2. 1945. — Uložené a foto ÚML ÚV KSS, Bratislava.

101. Neznámy autor, *Vítazný sovietsky voják*. Ilustrácia z čas. *Nové Československo*, 24. 2. 1945.

— Uložené a foto ÚML ÚV KSS, Bratislava.
102. Neznámy autor, *Traja umučení*, ilustrácia v čas. *Odkaz SNP*, r. 1946, č. 1–2. — Uložené a foto ÚML ÚV KSS, Bratislava.

103. Neznámy autor, *Ženisti pri práci*. Ilustrácia z čas. *Odkaz SNP*, r. 1946, č. 3–4. — Uložené a foto ÚML ÚV KSS, Bratislava.

104. Neznámy autor, *V boji*. Ilustrácia z čas. *Odkaz SNP*, r. 1946, č. 13. — Uložené a foto ÚML ÚV KSS, Bratislava.

105. Neznámy autor, *Partizáni v boji*. Ilustrácia v čas. *Odkaz SNP*, r. 1946, č. 13. — Uložené a foto ÚML ÚV KSS, Bratislava.

106. Neznámy autor, *Sovietsky vojak*, slovenský povstalec a robotník. Ilustrácia v čas. *Bojovník*, 27. 8. 1950. — Uložené a foto ÚML ÚV KSS, Bratislava.

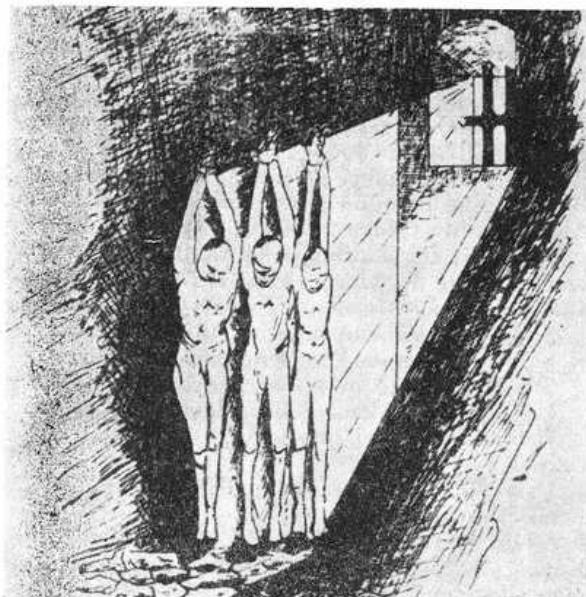
107. Neznámy autor, *Ustup partizánov do hôr*. Ilustrácia inšpirovaná profesionálnym umením. *Bojovník*, 4. 5. 1950. — Uložené a foto ÚML ÚV KSS, Bratislava.

108. Leopold Schmidt, *Partizánska nočná hliadka*, voľná grafika. 1965. — Výtvarníctvo, film, fotografia, r. 1965, č. 2, s. 32. — Foto UK, Bratislava.

109. Ján Urblik, *Smútok partizánskej matky*.

101

102

105

108

110

Voľná grafika. — Výtvarná Dubnica, 1963; súťaž, výstava a katalóg amatérskeho výtvarníctva. Foto T. Ševčíková.

110. M. Wölflí, voľná grafika z cyklu *Hrôzy vojny*. Výtvarná Dubnica, 1969; súťaž, výstava a katalóg amatérskeho výtvarníctva. Foto T. Ševčíková.

Literatúra. Ustanovizne

Amatérské výtvarníctvo. Katalóg. Bratislava 1960. Archív mesta Bratislav (AMB).

Galéria mesta Bratislav (GMB).

JACKOWSKY, A.: Limity inštinktívnej tvorivej činnosti. In: *Insitné umenie*. Bratislava 1972, s. 46 n.

KRÁĽ, F.: Zamyslenie nad amatérskou grafikou. *Výtvarníctvo, fotografia, film*, 1963, č. 4.

LANGER, L.: O ľudovom a insitnom umení. In: *Insitné umenie*. Bratislava 1972, 108 n.

Múzeum Slovenského národného povstania, Banská Bystrica (MSNP).

Národopisný ústav SAV (NÚ SAV), Bratislava. Osvetový ústav, oddelenie výtvarnej tvorby, Bratislava.

PILLOVÁ, D.: Tradičná výroba a ľudové umenie v súčasnosti na západnom Slovensku. Trnava 1972.

PISÚTOVÁ, I.: Rezbár a sochár M. Čupec. Slovenský národopis, 1972, s. 462 n.

PLESSINGEROVÁ, A.: Současný lidoví řezbař. Praha 1966.

PRANDA, A.: Súčasní modranskí figuralisti. Martin 1957.

Slovenská národná galéria (SNG), Bratislava.

Slovenské národné povstanie v ľudovej tvorbe. Antológia. Bratislava 1974.

SAUČIN, L.: Jánosíkovská tradícia vo výtvarnom umení. Katalóg. Bratislava—Lipt. Mikuláš 1963.

Slovenské národné múzeum (SNM), Bratislava.

Slovenské národné múzeum (SNM), Martin.

Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica.

Univerzitná knižnica, Bratislava (UK).

Ústredie ľudovej umeleckej výroby (ÚLEV), Bratislava.

Ústav marxizmu-leninizmu ÚV KSS (ÚML ÚV KSS), Bratislava.

Výskumy a prieskumy K. Schreiberovej a S. Kovačevičovej v r. 1973 uložené v dokumentačnom oddelení NÚ SAV, farebné fotografie I. Dérer a B. Schreiber.

Výstava ľudovej tvorivosti v miestnosti UBS v Bratislave. Bojovník 11. 6. 1950, s. 6.

Výtvarná Dubnica, súťaž, výstava a katalóg amatérskeho výtvarníctva. Katalógy 1968, 1970, 1972.

DAS UNPROFESSIONELLE KUNSTSCHAFFEN ÜBER THEMEN AUS DEM SLOWAKISCHEN NATIONALAUFSTAND

Zusammenfassung

Die Studie besteht aus zwei organisch aneinander anknüpfenden Teilen: aus einem Verzeichnis von 110 Artefakten, die in den letzten 40 Jahren entstanden sind, und aus der eigentlichen Abhandlung. Der Zweck des Verzeichnisses besteht darin, die enthaltenen Kunstwerke zu erfassen, auf ihren Charakter hinzuweisen und ihre Arten zu beschreiben. Auf Grund einer inhaltlichen, formalen und funktionellen Analyse versucht die Autorin den Anteil der Volkstradition bei der Entwicklung des Laienkunstschaffens über Themen aus dem Slowakischen Nationalaufstand zu bestimmen. Die Autorin beachtet die Beziehungen zwischen dem Schöpfer der Artefakten und der Gesellschaft, für die sie bestimmt waren. Sie weist auch auf die Wechselbeziehungen zwischen der professionellen und der unprofessionellen Kunst hin. Abschließend wird konstatiert, daß in Zeiten großer revolutionärer Umwälzungen beide Arten des Kunstschaaffens miteinander verschmelzen und sich gegenseitig bereichern.

Die Unwiederholbarkeit der untersuchten Kunstwerke verbindet die Autorin mit der histo-

rischen Einzigartigkeit des Slowakischen Nationalaufstandes, an dem das gesamte slowakische Volk teilnahm und der sich auf dem Hintergrund des allmenschlichen Dramas des zweiten Weltkriegs abspielte. Nicht nur daß dieser Umstand das Laienkunstschaffen mit ähnlichen Werken verbindet, die im Zusammenhang mit dem Widerstandskampf in anderen Ländern entstanden sind, sondern er verleiht diesen Werken auch ein besonderes Gepräge. Und schließlich enthält — so wie auch der Aufstand selbst, mit dem in der Slowakei eine neue Lebensära begann — auch das durch dieses historischen Ereignis inspirierte Kunstschaffen neben traditionellen Wesenszügen auch neue Elemente. Diese Komponenten wurden Ausgangspunkt einer neuen Entwicklungsetappe der unprofessionellen Kunst in der Nachkriegszeit, einer Etappe, deren anfängliche Widersprüchlichkeit in Form und Inhalt allmählich weicht und dem Streben nach einer harmonischen Vereinigung Platz macht. In diesem Prozeß spielte nicht nur das persönliche Heranreifen einzelner Künstler eine wichtige Rolle, sondern auch die schöpferische Verwertung volkstümlicher Traditionen.

OBSAH 22. ROČNÍKA

STÚDIE

- B a r a b á s, Jenő: Teoretické a praktické poznatky prác na Maďarskom etnografickom atlase
399
B o h d a n o w i e z, Janusz: Hlavné otázky Poľského etnografického atlasu a techniky kartografovania
389
B o t í k, Ján: Monografické štúdium oblasti ako metóda. (Na marge výskumu v Honte)
177
B u r l a s o v á, Soňa: Ruská partizánska pieseň Po dolinam i po vzgoriam a jej slovanské verzie
543
F i l o v á, Božena: Význam Etnografického atlasu Slovenska pre národopisnú vedu
345
F i l o v á, Božena: Slovenské národné povstanie — impulz novej bádateľskej orientácie slovenských etnografov a folkloristov
537
G a j e k, Józef: Z histórie kartografie v Poľsku
361
G a j e k, Józef: Etnografické regióny na základe Poľského etnografického atlasu
374
G a š p a r í k o v á, Viera: Príbeh o hrdinstve odvážneho partizána v ústnom podaní
597
H o r v á t h o v á, Emília: K otázke etnokultúrneho vývoja a etnickej klasifikácie Cigánov
3
H o r v á t h o v á, Emília: K svadobným zvykom troch hontianskych obci
301
K a h o u n o v á, Ema: Tradičné formy viñohradníctva a ovocinárstva v hornom Honte
183
K o v a ě v i č o v á, Soňa: Tri roky vedeko-výskumných prác na Etnografickom atlase Slovenska
354
K o v a ě v i č o v á, Soňa — S c h r e i b e r o v á, Katarína: Neprofesionálna výtvarná tvorba s tematikou protifašistického odboja a Slovenského národného povstania
M i c h á l e k, Ján: Postava partizána v ústnom podaní
N o s á f o v á, Viera: Ľudový odev v Honte na základe materiálu z 20. storočia
223
P á t k o v á, Jarmila: Tradícia remeselnej a domáckej výroby v západnej časti Hontu
283
S v e h l á k, Svetozár: K súčasnemu životu folklórnych novotvarov s odbojovou tematikou
629
U r b a n e o v á, Viera: Výsledky monografického spracovania Ľudových tradícii v Uhrovskej doline
647
V a l e n t o v á, Viera: Zariadenie obydlia v Jabloňovciach v Honte
253
Z i l y n s k y j, Orest: Lidové balady východoslovenských Ukrajincov v jejich interetnických vzťazoch

MATERIÁLY

- B a l a š a, Gejza: Tesárske znaky na zvoniciach v Čeríne a v Starej Haliči
H o l é c z y o v á, Elena: Ľudový odev v Moravskom Lieskovom a na okolí
L u n t e r o v á, Gabriela: K analýze folklórneho textu
M j a r t a n, Ján: Dvojkolesové vozidlo v ľudovom transporte
P e t r á š, Milan: Hrebenárske remeslo v Radvani
P o d o l á k, Ján: Rozšírenie jednozáprážneho jarma
P r a n d o v á, Elena: Príspevok k rozšíreniu rubáša a jeho názvom
S t a n o, Pavol: Ľudová a remeselná výroba z rohoviny na východnom Slovensku

DISKUSIA — GLOSY

- A p á t h y o v á - R u s n á k o v á, Zora: Kmotrovstvo. Metodická príprava k výskumu
K a n d ě r t, Josef: Kmotrovství v horehronské vesnici
M o r v a y o v á, Judit: Kmotrovstvo v Maďarsku
S l i v k a, Martin: Divadlo vo folklóre
Š v e c o v á, Soňa: Kmotrovstvo v Jedľových Kostoloch
U r b a n e o v á, Viera: Božena Némecová a Slovensko

ROZHĽADY

- D a n g l o v á, Olga: Múzeum Ľudového stavitelstva v Kluži
D a n g l o v á, Olga: Seminár o stave práce a o ďalších úlohách na Etnografickom atlase Slovenska
G a š p a r í k o v á, Viera: VII. medzinárodný zjazd slavistov vo Varšave 1973
H o r v á t h o v á, Emília: Dr Adam Pranda päťdesiatročný
K o v a ě v i č o v á, Soňa: Pokusné spracovanie kartogramov a komentárov Etnografického atlasu Slovenska
L e š ě á k, Milan: Folklór a scéna
L e š ě á k, Milan: Druhé sympózium o problémoch bulharského folklóru a Ľudových tradícii
M j a r t a n, Ján: Prof. dr. Jozef Martinka osemesiatročný

Pražda, Adam: Za Jaroslavom Kramářkom	662	Svehlák, Svetozár: Dvadsať rokov folklórneho festivalu vo Východnej	149
Slavkovský, Peter: Medzinárodná konferencia <i>Agricultura carpatica I.</i>	332	RECENZIE A REFERÁTY	167, 335
Stano, Pavol: Jubileum knihovníčky a bibliografky Milady Kubovej	334	BIBLIOGRAFIA	
Sulitka, Ondrej: Dohoda o spolupráci medzi Slovenskou národopisnou spoločnosťou pri SAV a Polskim Towarzystwem Ludoznawczym	326	Kubová, Milada: Bibliografia slovenskej etnografie a folkloristiky za rok 1972	677

СОДЕРЖАНИЕ 22-ГО ТОМА

СТАТЬИ

Барабаш, Ене: Теоретический и практический опыт работы над Венгерским этнографическим атласом	339
Богданович, Януш: Главные вопросы Польского этнографического атласа и техника картографирования	389
Ботик, Ян: Монографическое изучение области как метод. (Относительно исследования в Гонте)	177
Бурлакова, Соня: Русская партизанская песня «По долинам и по взгорьям», и ее славянские версии	543
Филова, Божена: Значение Этнографического атласа Словакии для этнографической науки	345
Филова, Божена: Словацкое национальное восстание — импульс для новой исследовательской ориентации словацких этнографов и фольклористов	537
Гайек, Йозеф: Из истории картографии в Польше	361
Гайек, Йозеф: Этнографические области на основе Польского этнографического атласа	374
Гашпарикова, Вера: Повесть о героизме отважного партизана в устной интерпретации	597
Хорватова, Эмилия: К вопросу этнокультурного развития и этнической классификации цыган	3
Хорватова, Эмилия: К вопросу о свадебных обычаях трех гонтийских деревень	301
Кагунова, Эма: Традиционные формы виноградарства и плодоводства в верхнем Гонте	183
Ковачевичова, Соня: Три года научно-исследовательских работ над Этнографическим атласом Словакии	351
Ковачевичова, Соня — Шрайбера, Катарина: Непрофессиональное изобразительное творчество с тематикой антифашистского сопротивления и Словацкого национального восстания	571
Михалек, Ян: Образ партизана в устной интерпретации	223
Носалёва, Вера: Народная одежда в Гонте на основе материала 20-го века	

Паткова, Ярмила: Традиции ремесленного и домашнего производства в западной части Гонта

283

Швеглак, Светозар: К вопросу современной жизни фольклорных новообразований с сопротивленческой тематикой

629

Урбанцова, Вера: Результаты монографической обработки народных традиций в Угревской долине

647

Валентова, Вера: Оборудование жилища в Яблонёвцах в Гонте

253

Жилинский, Орест: Народные баллады восточнословацких украинцев в их интерпретационных взаимоотношениях

17

МАТЕРИАЛЫ

Балаша, Гейза: Плотничьи знаки на колокольнях в Черине и в Старой Галиче	105
Голецёва, Елена: Народная одежда в Моравском Лисковом и в его окрестностях	47
Лунтерова, Габриела: К анализу фольклорного текста	77
Миартан, Ян: Двухколесная повозка в народном транспорте	409
Петраш, Милан: Ремесленное производство гребешков в Радвани	426
Прандова, Елена: К вопросу о распространении рубахи и ее названий	435
Стано, Павел: Народное и ремесленное производство изделий из кости в восточной Словакии	95

ДИСКУССИЯ — КОММЕНТАРИИ

Апатиева — Руснакова, Зора: Кумовство. Методическая подготовка к исследованию	109
Кандерт, Йозеф: Кумовство в горегронской деревне	136
Морвайова, Юдит: Кумовство в Венгрии	142
Сливка, Мартин: Театр в фольклоре	660
Швецовá, Соня: Кумовство в Еллёвых Костолянах	129
Урбанцова, Вера: Божена Немцова и Словакия	651

ОБЗОРЫ

Дан glova, Ольга: Музей народного зодчества в Клуже	166	Пранда, Адам: За Ярославом Крамаржиком	662
Дан glova, Ольга: Семинар о состоянии работ и о дальнейших задачах в работе над Этнографическим атласом Словакии	328	Славдовский, Петер: Международная конференция <i>Agricultura carpatica I</i>	332
Гашпарикова, Вера: VII международный съезд славистов в Варшаве, 1973 г.	163	Стано, Павел: Юбилей библиотекаря и библиографа Милады Кубовой	334
Хорватова, Эмилия: Д-р Адам Пранда — пятидесятилетний	667	Сулитка, Андрей: Договор о сотрудничестве между Словакским Этнографическим обществом при САН и Polskim Towarzystwem LudznoWczym	326
Ковачевичева, Соња: Пробная обработка картограмм и комментарии к Этнографического атласа Словакии	448	Швеглак, Светозар: Двадцать лет фольклорного фестиваля в Выходной	149
Лещак, Милан: Фольклор и сцена	161	РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ	167, 335
Лещак, Милан: Второй симпозиум о проблемах болгарского фольклора и народных традиций	165	БИБЛИОГРАФИЯ	
Миартан, Ян: Прфессор доктор Йозеф Мартинка — восьмидесятилетний	142	Кубова, Милада: Библиография словацкой этнографии и фольклористики за 1972 г.	675

INHALT DES 22. JAHRGANGES

STUDIEN

B a r a b á s, Jenő: Theoretische und praktische Erkenntnisse aus der Arbeit am Ungarischen Ethnographischen Atlas	399
B o h d a n o w i c z, Janusz: Kardinalfragen des Polnischen Ethnographischen Atlas und die Technik der Kartographierung	389
B o t í k, Ján: Monographisches Regionsstudium als Methode. (Über die Forschung in der Region Hont)	177
B u r l a s o v á, Soňa: Das russische Partisanenlied „Po dolinam i po vzgoriam“ und seine slawischen Versionen	543
F i l o v á, Božena: Die Bedeutung des Ethnographischen Atlases der Slowakei für die slowakische Volkskunde	345
F i l o v á, Božena: Der Slowakische Nationalaufstand — ein Impuls für die neue Forschungsorientation der slowakischen Ethnographen und Folkloristen	537
G a j e k, Józef: Aus der Geschichte der Ethnokartographie in Polen	361
G a j e k, Józef: Ethnographische Regionen aufgrund des Polnischen Ethnographischen Atlas	374
G a š p a r í k o v á, Viera: Eine Geschichte über das Heldentum eines mutigen Partisanen in der mündlichen Überlieferung	597
H o r v á t h o v á, Emilia: Zur Frage der ethnokulturellen Entwicklung und der ethnischen Klassifikation der Zigeuner	17
H o r v á t h o v á, Emilia: Hochzeitsbräuche in drei Hont Gemeinden	301
K a h o u n o v á, Ema: Traditionelle Formen des Wein- und Obstbaues in oberen Hont	183
K o v a č e v i č o v á, Soňa: Drei Jahre wissenschaftlicher Arbeit am Ethnographischen Atlas der Slowakei	351

K o v a č e v i č o v á, Soňa — Schreiberová, Katarína: Das unprofessionelle Kunstschaften über Themen aus dem Slowakischen Nationalaufstand	571
M i c h á l e k, Ján: Die Gestalt des Partisanen in der mündlichen Überlieferung	619
N o s á l o v á, Viera: Volkstümliche Kleidung in Hont aufgrund des Materials aus dem 20. Jahrhundert	223
P á t k o v á, Jarmila: Traditionen der handwerklichen und heimischen Erzeugung im westlichen Teil des Hont Gebietes	283
S v e h l á k, Svetozár: Zum zeitgenössischen Leben der Folkloreneubildungen mit der Widerstandsthematik	629
U r b a n e o v á, Viera: Die Ergebnisse der monographischen Bearbeitung der volkstümlichen Traditionen in Uhrovská dolina (Uhrovec Tal)	647
V a l e n t o v á, Viera: Einrichtung der Wohnung in der Gemeinde Jabloňovce in Hont	253
Z i l y n s k y j, Orest: Die Volksballaden der ostslowakischen Ukrainer in ihren interethnischen Beziehungen	17

MATERIALIEN

B a l a š a, Gejza: Zimmermannszeichen an den Glockentürmen in Čerín und Stará Halič	105
H o l é c z y o v á, Elena: Die Volksbekleidung in der Ortschaft Moravské Lieskové und in ihrer Umgebung	47
L u n t e r o v á, Gabriela: Zur Analyse des Folkloretextes	77
M i a r t a n, Ján: Zweirädrige Fahrzeuge in der Slowakei	409

Petráš, Milan: Das Kamnacherhandwerk in Radvan	85
Podolák, Ján: Die Verbreitung des einspännigen Joches	426
Prandová, Elena: Die Verbreitung des rubáš-Hemdes und seiner Benennungen	435
Štano, Pavol: Die volkstümliche und handwerkliche Hornerzeugung in der Ostslowakei	95
DISKUSSION — GLOSSEN	
Apáthyová - Rusnáková, Zora: Die Gevatterschaft. Die methodologische Vorbereitung zur Erforschung	
Kandert, Josef: Die Gevatterschaft in einem Dorf des Horehronie-Gebietes	
Morvayová, Judit: Die Gevatterschaft in Ungarn	85
Slivka, Martin: Das Theater in der Folklore	426
Svečová, Soňa: Die Gevatterschaft in der Ortschaft Jedľové Kostoľany	435
Urbancová, Viera: Božena Němcová und die slowakische Ethnographie	95
RUNDSCHEIN	
BUCHER BESPRECHUNGEN UND REFERATE	
BIBLIOGRAPHIE	
Kubová, Milada: Die Bibliographie der slowakischen Ethnographie und Folkloristik für das Jahr 1972	109
	136

CONTENTS OF THE 22ND VOLUME

ARTICLES

Barabás, Jenő: The Theoretical and Practical Notions from the Work on the Hungarian Ethnographic Atlas	399
Bohdanowicz, Janusz: Main Questions of the Polish Ethnographic Atlas and the Technic of Cartography	389
Botík, Ján: Monographic Study of the Region as a Method. (On the Research of Hont Region)	177
Burlasová, Soňa: The Russian Partisan Song "Po dolinam i po vzgoriam" and its Slavonic Versions	543
Filová, Božena: The Importance of the Ethnographic Atlas of Slovakia for the Ethnography as a Science	345
Filová, Božena: The Slovak National Rising — an Impulse for the New Research Orientation of Slovak Ethnographers and Folklorists	537
Gajek, Józef: From the History of the Ethnocartography in Poland	361
Gajek, Józef: Ethnographic Regions on the Basis of the Polish Ethnographic Atlas	374
Gaspáriková, Viera: A Story about the Heroism of a Brave Partisan in the Oral Tradition	597
Horváthová, Emilia: To the Question of the Ethnocultural Evolution and the Ethnic Classification of Gypsies	3
Horváthová, Emilia: Wedding Customs in Three Hont Communities	301
Kahounová, Ema: Traditional Forms of the Grape- and Fruit Growing in the Upper Hont Region	183
Kovačevičová, Soňa: Three Years of Scientific Research Work on the Ethnographic Atlas of Slovakia	351
Kovačevičová, Soňa — Schreiberová, Katarína: The Nonprofessional Creative Art with the Theme of the Revolt and Slovak National Rising	
Michálek, Ján: The Figure of the Partisan in the Oral Tradition	
Nosálová, Viera: Folk Cloths in the Hont Region on the Basis of the Material from the 20th Century	
Pátková, Jarmila: Traditions of the Craft and Home Production in the Western Part of Hont Region	
Svetlá, Svetozár: To the Present Life of the Folklore New Formations with the Revolt Theme	
Urbancová, Viera: The Results of the Monographic Compiling of the Folk Traditions in Uhrovská dolina (Uhrovec Valley)	
Valentová, Viera: Habitation Furnishings in the Village Jablonovce (Hont Region)	
Zilinský, Orest: The Folk Ballads of the East Slovak Ukrainians in their Interethnic Relations	
VARIOUS MATERIAL	
Balaša, Gejza: Carpenter Marks on Belries in the Villages Čerín and Stará Halič	
Holčíková, Elena: The Folk Clothing in the Village Moravské Lieskvoé and in its Neighbourhood	
Lunterová, Gabriela: To the Analysis of a Folklore Text	
Mjartan, Ján: The Two-wheeled Vehicle in the Folks Transport	
Petráš, Milan: The Comb-maker Craft in the Village Radvan	
Podolák, Ján: Extending of the One Yoke Car	

- P r a n d o v á, Elena: Contribution to the Extending of the "rubás" Shirt and its Names
 S t a n o, Pavol: The Folk-and Craft Horn-making in Eastern Slovakia

DISCUSSION

- A p á t h y o v á - R u s n á k o v á, Zora: The Sponsorship. The Methodological Preparation for the Research
 K a n d e r t, Josef: The Sponsorship in a Village of the Upper Hron Valley
 M o r v a y o v á, Judit: The Sponsorship in Hungary

	S l i v k a, Martin: The Theatre in the Folklore	129
435	S v e c o v á, Soňa: The Sponsorship in Jedlové Kostoľany	651
95	U r b a n c o v á, Viera: Božena Němcová and the Slovak Ethnography	

COMMENTARY

BOOK REVIEWS AND REPORTS

BIBLIOGRAPHY

136	K u b o v á, Milada: Bibliography of the Slovak Ethnography and Folklore for the Year 1972	677
142		

SOMMAIRE DE 22ÈME ANNÉE

ARTICLES DE FOND

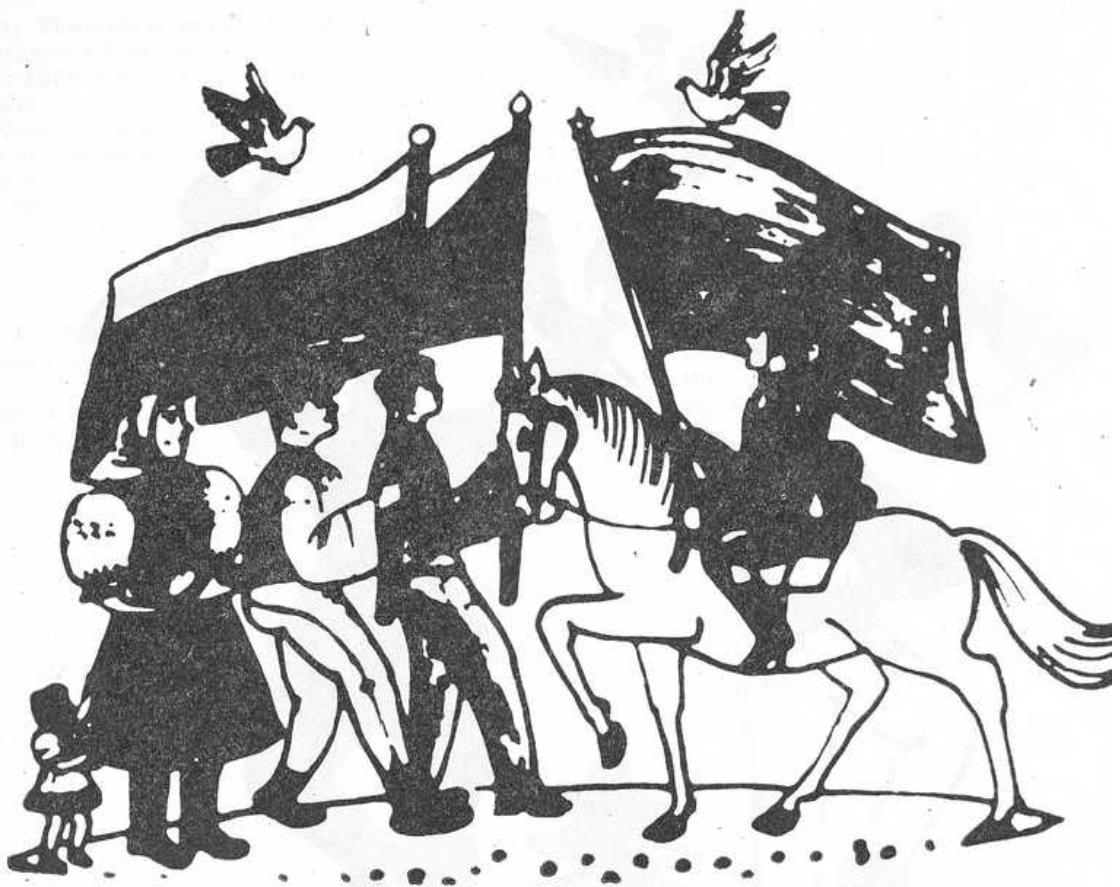
- B a r a b á s, Jenő: Notions théoriques et pratiques de travaux sur l'Atlas Ethnographique Hongrois
 B o h d a n o w i c z, Janusz: Questions principales de l'Atlas Ethnographique Polonais et les techniques de la cartographie
 B o t t í k, Ján: Étude monographique de la région — une méthode. (En marge des recherches dans la région de Hont)
 B u r l a s o v á, Soňa: Chanson russe des partisans „Po dolinam i po vzgoriam“ et ses versions slaves
 F i l o v á, Božena: Importance de l'Atlas Ethnographique Slovaque pour la science ethnographique
 F i l o v á, Božena: Soulèvement National Slovaque — l'impulsion de la nouvelle orientation des recherches des ethnographes et des folkloristes slovaques
 G a j e k, Józef: De l'histoire de l'ethnocartographie en Pologne
 G a j e k, Józef: Regions ethnographiques sur la base de l'Atlas Ethnographique Polonais
 G a š p a r í k o v á, Viera: Un histoire sur l'héroïsme d'un partisan audacieux dans la tradition orale
 H o r v á t h o v á Emilia: Sur la question d'évolution ethnoculturelle et de la classification culturelle des Tziganes
 H o r v á t h o v á, Emilia: Sur les coutumes de noce dans trois villages de Hont
 K a h o u n o v á, Ema: Formes traditionnelles de la viticulture et de la fruiterie à Hont supérieur
 K o v a č e v i č o v á, Soňa: Trois années des recherches sur l'Atlas Ethnographique Slovaque

399	K o v a č e v i č o v á, Soňa — S c h r e i b e r o v á, Katarina: Œuvres plastiques non professionnels avec le sujet de la résistance antifasciste et du Soulèvement National Slovaque	571
389	M i c h á l e k, Ján: Le personnage du partisan dans la tradition orale	619
177	N o s á l o v á, Viera: Costume populaire de la région Hont sur la base des matériaux du 20 ^e siècle	223
543	P á t k o v á, Jarmila: Tradition de la production à domicile et artisanale dans la partie occidentale de Hont	283
345	Š v e h l á k, Svetozár: Existence contemporaine des formes nouvelles avec la theme de la résistance	629
537	U r b a n c o v á, Viera: Résultat du travail monographique sur les traditions populaires dans la vallée d'Uhrovec	647
361	V a l e n t o v á, Viera: Mobilier d'une habitation dans le village Jabloňovce (région Hont)	253
374	Z i l y n s k y j, Orest: Les ballades populaires des Ukrainiens de la Slovaquie orientale dans leurs relations interethniques	17
597	MATÉRIAUX	

3	B a l a š a, Gejza: Les signes des charpentiers aux clochers dans les villages de Čerín et Stará Halič	105
301	H o l é c z y o v á, Elena: Costume populaires à Moravské Lieskové et dans ses environs	47
183	L u n t e r o v á, Gabriela: Sur l'analyse du texte folklorique	77
351	M j a r t a n, Ján: Charette dans le transport populaire	409

Petráš, Milan: Production populaire et artisanale des peignes à Radvaň	85	Morváyová, Judit: Parrainage en Hongrie	142	
Podolák, Ján: Diffusion du joug à l'attelage avec une bête	426	Slivka, Martin: Théâtre dans le folklore	660	
Prandová, Elena: A propos de la diffusion d'une pièce du vêtement féminin („rubáš") et ses termes	435	Švecová, Soňa: Parrainage à Jedlové Kostofany	129	
Stano, Pavol: Production populaire et artisanale en corne en Slovaquie orientale	95	Urbancová, Viera: Božena Němcová et la Slovaquie	651	
DISCUSSION — GLOSSES				
Apathyová - Rusková, Zora: Parrainage. Préparation méthodologique pour les recherches	109	ANALYSES ET COMPTES RENDUS		
Kandert, Josef: Parrainage dans le village de la vallée de Hron	136	BIBLIOGRAPHIE		
		Kubová, Milada: Bibliographie de l'ethnographie et du folklore slovaque pour l'année 1972	677	

RUNDSCHAU

- Jaroslav Kramařík ist gestorben (Adam Pranda)
Dr. Adam Pranda 50 Jahre alt (Emilia Horváthová)
Das Seminar des Institutes für Ethnographie und Folkloristik der Slowakischen Akademie der Wissenschaften zum 30. Jahrestag des Slowakischen Nationalaufstandes (Viera Gašparíková)

graphy and Folklore of the Slovak Academy of Sciences on the Occasion of the 30th Anniversary of the Slovak National Rising (Viera Gašparíková) 662 670

BIBLIOGRAPHIE

- Milada Kubová: Die Bibliographie der slowakischen Ethnographie und Folkloristik für das Jahr 1972

667 670

BIBLIOGRAPHY

- Milada Kubová: The Bibliography of the Slovak Ethnography and Folklore for the Year 1972 677

CONTENTS

- Božena Filová: The Slovak National Rising — an Impulse for the New Research Orientation of Slovak Ethnographs and Folklorists
Soňa Burlasová: The Russian Partisan Song „Po dolinam i po vzgoriam“ and its Slavonic Versions
Soňa Kováčevičová — Katarína Schreiberová: The Nonprofessional Creative Art with the Theme of the Revolt and the Slovak National Rising
Viera Gašparíková: A Story about the Heroism of a Brave Partisan in the Oral Tradition
Ján Michálek: The Figure of the Partisan in the Oral Tradition
Svetozár Švehlák: To the Present Life of the Folklore New Formations with the Revolt Theme
Viera Urbancová: The Results of the Monographic Compiling of the Folk Tradition in Uhrovská dolina (Uhrovec Valley)

677
537
543
571
597
619
629
647

Božena Filová: Soulèvement National Slovaque — l'impulsion de la nouvelle orientation des recherches des ethnographes et des folkloristes slovaques 537
Soňa Burlasová: Chanson russe des partisans „Po dolinam i po vzgoriam“ et ses versions slovaques 543
Soňa Kováčevičová — Katarína Schreiberová: Oeuvres plastiques non professionnels avec le sujet de la résistance antifasciste et du Soulèvement National Slovaque 571
Viera Gašparíková: Un histoire sur l'héroïsme d'un partisan audacieux dans la tradition orale 597
Svetozár Švehlák: Existence contemporaine des formes nouvelles, avec la thème de la résistance 629
Viera Urbancová: Résultats du travail monographique sur les traditions populaires das la vallée d'Uhrovec 647

DISCUSSION

- Viera Urbancová: Božena Němcová and the Slovak Ethnography
Martin Sliivka: The Theatre in the Folklore

651
660

Viera Urbancová: Božena Němcová et la Slovaquie 651
Martin Sliivka: Théâtre dans le folklore 660

COMMENTARY

- Jaroslav Kramařík — Obituary (Adam Pranda)
Dr. Adam Pranda — Quinquagenerian (Emilia Horváthová)
The Seminar of the Institute for Ethno-

662
667

Jaroslav Kramařík est mort (Adam Pranda) 662
Dr. Adam Pranda quinquagénaire (Emilia Horváthová) 667
En marge du séminaire organisé par l'Institut de l'Ethnographie ASS à l'occasion du 30e anniversaire du Soulèvement National Slovaque (Viera Gašparíková) 670

BIBLIOGRAPHIE

- 667
- Milada Kubová: Bibliographie de l'ethnographie et du folklore slovaque pour l'année 1972 677

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Словацкой Академии Наук

Год издания 22, 1974, № 4

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии Наук

Редакторы Д-р Божена Филова и Павол Стано

Адрес редакции: 884 16 Братислава, Клеменсова 27

SLOWAKISCHE VOLSKUNDE

Zeitschrift der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Jahrgang 22, 1974, Nr. 4. Erscheint viermal im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und Pavol Stano

Redaktion: 884 16 Bratislava, Klemensova 27

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Slovak Academy of Sciences

Volume 22, 1974, No. 4.

Published quarterly by VEDA, the Publishing House of the Slovak Academy of Sciences

Managing Editors PhDr. Božena Filová and Pavol Stano

Editor: 884 16 Bratislava, Klemensova 27, Czechoslovakia

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Académie slovaque des sciences

Anné 22, 1974, No. 4. Parait quatre fois par an

Editions de VEDA, maison d'édition de l'Académie slovaque des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et Pavol Stano

Rédaction: 884 16 Bratislava, Klemensova 27

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

Časopis Slovenskej akadémie vied

Ročník 22, 1974, číslo 4. — Vychádza štyri razy do roka

Vydáva VEDA, vydavateľstvo

Slovenskej akadémie vied

Hlavná redaktorka PhDr. Božena Filová

Výkonný redaktor Pavol Stano

Redakčná rada: Prof. dr. Rudolf Bednárik, dr. Soňa Burlasová, dr. Emília Horváthová, dr. Soňa Kovačevičová, dr. Michal Markuš. doc. dr. Ján Michálek, dr. Ján Mjartan, doc. dr. Štefan Mruškovič, dr. Viera Nosálová, doc. dr. Ján Podolák. Výtvarná redaktorka Viera Miková

Redakcia: 884 16 Bratislava, Klemensova 27

Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., Martin

Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné predplatné Kčs 80,—

Výmer SÚTI č. 8/6

Rozširuje Poštová novinová služba, objednávky a predplatné prijíma PNS — ústredná expedícia tlače, administrácia odbornej tlače, Gottwaldovo nám. 48, Bratislava. Možno objednať aj na každej pošte alebo u doručovateľa. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS — ústredná expedícia tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48/VII

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1974

Distributed in the Socialist countries by SLOVART Ltd., Leningradská 11, Bratislava, Czechoslovakia. Distributed in West Germany and West Berlin by KUBON UND SAGNER, D-8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepublik Deutschland. For all other countries, distribution rights are held by JOHN BENJAMINS, N. V., Periodical Trade, 54 Warmoesstraat, Amsterdam, Netherlands.